

13:00(0)M(0)P
[0:3]A(0)0:00000000

13:00(0)M(0)P

11(0)*}i0

Graphic

h

В. Свідзінський
МЕДОБІР

VOLODYMYR SVIDZINS'KYJ

ВОЛОДИМИР СВИДЗІНСЬКИЙ

HONEY HILLS

Poems

МЕДОБІР

Поезії

diasporiana.org.ua

SUCASNIST'

1975

"СУЧАСНІСТЬ"

1975

Редактор-видавець:

Олекса Веретенченко

Упорядкування і примітки:

Богдан Кравців

Обкладинка:

Любослав Гуцалюк



Володимир Свідзінський

ТРИ ЦИКЛИ
1927-1936

Б А Л Я Д И

I

Встану рано, зйду
По вогкому сліду —
Дивен звір походив
У моєму саду.
Позривав темну персть,
Обтрисив ясени,
На сухі полини
Кинув вицвілу шерсть.

Я в вечірній імлі
Затаюся в саду,
Од гіллі до гіллі
Сіть шовкову зведу.
Тільки блисне зело
В народженному дню,
Я високо чоло
Ізловлю, полоню.

Марне слово прорік,
Пусто ніч чатував —
Дивен звір мою сіть
Потоптав, пометав,
По кущах поволік,
Лиш розгілчастий ріг
Засвітився на мить
Під каштаном старим,
Лиш копитяний грім
По саду перебіг
У вогнисту повіть,
За блискучий поріг.

1927

II

Коли над вільхами засвітиться
Вечірній місяць — і на березі
Запахне водяною м'ятою,
І стане тихо на млині;

Коли замовкне в місті музика,
І над вершинами дубовими
Шугне дрімлюга, блискавицею
Ламаючи свавільний лет, —

Тоді з долин зарослих тернами,
Із лісових яруг, де урвища
Спредвіку тяжко захаращені
Уламками камінних брил,

Виходять звірі, дивні постаттю,
Нахмурені і настовбурчені,
І походом величавою
До берега поволі йдуть,

І там на скелях розлягаються,
І, перед себе лапи витягши,
Кладуть на них гриваті голови
І чола, повні темних дум,

І цілу ніч лежать, зідхаючи,
На дальнє місто видивляючись,
І на хребтах їм, проти місяця,
Вилискує зловісно шерсть.

1933

III

Темними ріками
Ніч тече по долинах,
Прудко біжить по зворах,
Мутно піниться на косогорах.

По зарослім болоті
Клятий іде,
На короткій оброті
Золотого коня веде.

Злякано дуб кордубатий
На нелюдське обличчя
Настовбурчив сухе патицця,
Як звір підіймає шерсть.
Тяжко чалапає клятий,
Аж погинається персть.

— Ступай, мій коню,
На незайману оболоню.
Три роси обіб'єш,
Три криниці виг'єш,
Здійсниться наша мрія —
Станемо на вогненного змія! —

Темними ріками
Ніч тече по ізворах,
Сиво піниться на косогорах,
На синьому полі,
В райдужному колі,
Там то паші ще й цвіту багатого!
Вітер має патлами клятого.

Раптом на сході,
Немов хто косою — черк!

І вдруге — світліше — дзінь!
Золотий кінь
Померк.
Клятий вирячив очі,
Вогнем до скелі та й здимів.

Ой зашуміло ж тоді!
На землі —
Струснувся кожен листок.
На воді —
Павуки в нестяменний танок.
Заясніли межі, вівса...
Стала краса.

1932

IV

Падає місто в імлисте море,
Коливаючись, як корабель.
Зловтішно дивиться поповзень-морок
З-поза пустельних скель.

Тонуть у морі башти, мечети,
Прадавні брами, рубчасті доми,
І пальм рівностанних високі намети
В тумані никнуть підводної тьми.

В нагірних палатах плаче князівна.
Рука не зриває напружених струн.
Сумує край неї голуб безгнівний,
Друг її вірний, сивий буркун.

От вийшли зорі — а міста немає,
Лиш води рівно лежать, як став,
І тихо плавле, до місяця грає
Померклим сріблом парчевий рукав.

1933

З Р А Д А

І

Їду-поїду на бистрім коні
Крізь попіл ночі, крізь полум'я днів,
Тільки пісня бринить за сідлом,
А слідом —
Одинадцять друзів моїх,
Одинадцять місяців молодих.

Велика скеля стоїть.
Під скелею земля спить.
А в тій землі теремок,
Де ящірка проживає,
Що була колись князівною.

— Нумо, хлопці, станьмо,
Мечі з піхов добуваймо,
Князівну-полонянку
Із чарів визволяймо.

Хлопці стали,
Мечі з піхов добували,
Князівну-полонянку
Із чарів визволяли.
Вийшла вона як квіточка біла,
Тільки несміла, несміла.

— Ти мене любиш? — питає. — Люблю.

— Віддай мені радість свою.

Я віддав.

— І тепер мене любиш? — Люблю.

— Віддай мені силу свою.

Віддав.

— І ще мене любиш? — Люблю.

14

— Віддай мені мужність свою.
Віддав.

Тоді очі звела,
Повні спокою,
Тоді повела
Проти себе рукою,
Я дивлюсь, —
А моїх одинадцяти друзів нема,
Тільки вечір та падає тьма,
Та стоїть одинадцять стовпчиків,
Одні порохняві, другі криві,
На всіх шапочки снігові!

Дивна князівна тоді на коня:
— Чого ж твої очі в журбі?

Не нудно буде й тобі:

День-у-день,

Рік-у-рік,

Повік,

Біля стовпчиків походжати
Та співати жальливих пісень,

Що зграбували тебе,

Що ти не можеш забути,

Що як же недобрим бути,

Коли небо таке голубе!

Показала зуби як ікла,

Засміялася, свиснула, зникла.

1934

15

II

На західних полях, у намерку,
 І ясен не так шумить,
 І ясмин не так пахне,
 Як на ранній, поранній зорі.

Як будеш тихий, як будеш добрий,
 То прийдеш над самий обрій.
 Там, на галяві, темна фіялка.
 Ти ступиш до неї — еге!
 Залампеться під тобою,
 Захрустить, як осінній лід.
 І засміється фіялка...
 Ти почнеш оглядатися за тропою
 І зуздриш купу купинок,
 Мов зграю сидух на базарі,
 Одні самотні, а інші в парі.

На західних полях, у намерку,
 Ясен холодом пропахає,
 А ясмин поникає
 На жовті руки крушини.

І загукають до тебе: "Сюди, сюди!
 Ми тебе обіймем іржавцями,
 Мокряками, багнами ненатлими,
 Обмотаємо трав'яними патлами.
 Ми тобі дівчину дамо:
 Зелені плечі, слизький живіт,
 Пулькати очі — краса боліт!"
 І знов засміється фіялка,
 Що тебе ображає, хто хоче.
 І раптом тиша сумна
 І якась статечна жона.
 Ти руки до неї: "Ноче!"

4/XII 1931

III

Де улицю укрили
 Петрові батоги,
 У колію знайому
 Не покладу ноги.

Були одчинені двері,
 Та тільки ніч увійшла,
 Клишонога незграба ніч.
 Нема на ній шапочки голубої
 З зигзагом із сірого шовку.
 Не скажу я, обнявши її,
 "Мила, як довго ждав я!

Коло вікна твого,
 Коли приходить день,
 Не я турбую віти
 Рябини та вишень."

Зате, як вийде вона
 Раненько з місяцем-другом,
 І стануть сідати обое
 На громохкий соняшний віз,
 І весело заторохтять орчики,
 А я буду дивитися з ганку, —
 То не оглянеться на мене
 І не засміється глузливо
 Клишонога незграба ніч.

12/VI 1931

IV

Я іду здовж ручаю.
 Вечірня пташка мигтить крильми.
 На вільхи, на скелі спадає
 Покошлана мерва тьми.

Іду я самітно, леле!
 Забуті руки помлю.
 Чи зрине казковий шелест,
 Світлющий шелест "люблю".

Та все навколо знайоме,
 І глузливо шепоче тьма:
 "Ти йдеш не в казку — додому,
 А казки... казки нема."

23/V 1931

V

Ти ляж та й засни собі, тату,
 А я біля тебе кластиму хату.
 Стіни
 Пороблю із сухої чатини,
 На покрівлю соснових гілок,
 А волотка трави — то над нею димок.
 А як прийде яка горбата,
 Або інший лихий чоловік, —
 Бо тут сьогодні багато
 Проходжає калік, —
 То я тебе закидаю
 Соняшними шапочками маю
 І скажу, затуливши собою хатинку:
 — Тут мого тата немає,
 Десь він інде тепер на спочинку,
 Бо він приїхав дуже трудний,
 То ви марно сюди не ходіте
 І голосом не ячіте,
 Все одно чаклунки горбаті
 Не мають сили при моїй хаті.

20/VI 1931

VI

Чи ти чуєш, нечуй-вітре,
 Ти, що коливаєшся
 На вечірньому небі,
 На вмирущому світлі!

В кутку двора іржава лійка,
 Забута тачка. Осінь ходить,
 Збирає сухозлітку листя,
 Стебельну ламань. Осінь, осінь!
 І я тепер ходжу як ти,
 Збираю тьмяну сухозлітку
 Того, що молодість дала,
 А я згубив так необачно.
 Коли б зібрати якнайбільше!

Ой послухай, нечуй-вітре,
 Ти, що коливаєшся
 На примерклому світлі,
 На протавці зорній?

Коли б зібрати якнайбільше!
 Нехай тоді глуха зима,
 Нехай залізо самоти,
 Я б засвітився сам од себе,
 Як золотяться гловарі
 В дому жовтневої зорі,
 І, замість стоптаних фіялок,
 На полі вечора мого
 Зростав би може інший цвіт —
 І незрадливий, і нетлінний.

Чи ти чуєш, нечуй-вітре?

1931

VII

— Десь ти з чарами став до бою,
 Що не владні тепер над тобою
 Ні недобра моя красота,
 Ні олживі уста.—

Я не з чарами став до бою,
 А як нехворощ польова
 Обкололася мерзлою млою,
 Я завіявся в сніжний дим
 І за сіткою колихкою
 Уздрів потаєнний дім.
 Проживало там три сестри,
 Три жадених жури.
 Там я милий був гість, —
 Біле ж тіло,
 Кров червона,
 Жовта кість.
 Ізв'ялили, спили...
 Та на весні морелевий цвіт
 Полонив мене у свій літ,
 І склонили мене вітри
 До оселі моєї сестри.
 А в оселі сестри —
 Там горицвітом розгоряє,
 Там зірниці лежать на траві,
 Там кущі, обкувавши пліт,
 Зеленять мій улюблений світ,
 Надвечірній світ.

18/V 1931

VIII

Уже вечір, вечірній вітер.
 За безлистим деревом саду,
 Як дві нерідних сестри,
 Вербова віта цвіте
 І жовта свіча горить.
 Вербова віта цвіте
 На весну, на юний шум,
 А навіщо ця жовта свіча?

Уже вечір, вечірній вітер.

— Ти бачиш на сході вороних коней,
 Повкриваних древніми паполомами,
 Як виринають із сивого мороку?
 Будуть тихо назад брести,
 Будуть тебе везти,
 А жовта свіча відокремиться від вербової віти,
 І буде кульгати за ними на одній нозі,
 Курячи сипким димом,
 І прийде на замкнену влоговину
 І поклониться кам'яній півночі.

Уже вечір, вечірній вітер.

Небо, роздерте на світло і тьму!
 Нехай жовта свіча скапає своє тіло
 На мою паполому,
 Але вербова віта нехай цвіте,
 І коли зринеться зоря,
 То нехай не падає на мою димну свічу,
 Щоб її погасити,
 А нехай розсиплеться по вербовій віті,
 Щоб її осіяти.

1932

IX

Під вікном моїм жовтий буркун
 Сумував, що вечір прийшов,
 Що день віддає ключі.
 Уночі
 Завітав до мене чаклун.

Величний, приятний дід.
 Повідає: — Я твій сусід
 І тебе за мирність люблю.
 Я знаю притугу твою,
 Угамую чадну печаль.
 Коли хочеш, над цим вікном
 Колихнешся квітущою вітою,
 І не буде нічого жаль.
 Я склонився чолом —
 не одвітую.

Буркун засвітився в вікні,
 Буркун.
 Буркун надо мною, як дерево, став,
 Широко гілля розметав.
 От над правим моїм плечем
 Линув золотавим дощем
 І на ліве плече
 Стікає мені гаряче.
 Впливають зірниці в вікно,
 Стають на цвіті тонкім.
 О як же давно, давно
 Був я у блиску таким!

1932

ПАМ'ЯТІ З. С. — СЬКОЇ

I

Увечері прийду до хати,
Ляжу спочити — темнить забуття.
Не так, як пахощі м'яти,
Трудно бреде забуття.

I от заулок. Бур'ян, сміття.
Ми стоїмо коло брами,
I хоч нерано вже — з нами
Наше маленьке дитя.

За садами Підзамчя
Розораний сонцем гасне обліг.
Підбігає білий баранчик,
Ластиться тобі до ніг.

Але ти не говориш "милий",
Очі твої в даліні.
Смутно одходить баранчик білий,
I всі ми чомусь смутні.

19/VIII 1930

II

Роздумно, важко ступали коні.
Ти лежала високо й спокійно,
Сама непорушна, ти всіх вела.
Суворі люди ішли за тобою,
I діти також тебе проводжали.
Праворуч текло вечірнє сонце,
Ліворуч липи сяяли цвітом.
До звуків музики, тяжких як залізо,
Свій легкий голос іволга приєднала,
I мої сльози падали на дорогу.

I так прийшли ми в дивне посілля,
Дивне посілля, де жадного дому.
Ніде не видно високих вікон,
А тільки віти шумлять і віють.
Музика змовкла. Завмерло світло.
Тебе піднесли, тебе опустили,
I я цілував твою тиху руку...
Коли перестав мигтіти заступ,
На горбик поклали вінок із клену,
А в узголов'я вінок сосновий.
Зідхнуло сонце. Повіяв подих
Тиші великої.

1933

III

Коли ти була зо мною, ладо моє,
Усе було до ладу,
Як сонце в саду,
А тепер розладнався світ, ладо моє.

I забув я творити казку.
Так гостро дивлюсь,
А бачу тільки видіме,
Тільки можливе, ой ладо моє.

1932

Встала між нами розрив-трава.
Розрив-трава високо росте,
Розірвала ночі і дні.
Перше були вони як крила ластівки:
Верх чорний, спід білий, а крило одно.
Тепер вони як розламаний камінь —
Колють і ранять, ладо моє.

Стало тяжко нести мені час.
Туга рве мислі мої,
Як буря метає снігом.
Одна сніжинка паде на лід,
І вітер жене її в безвість,
Друга лягає при б́ерезі
У скований слід копита,
Третя розбивається об сук.
Стало тяжко нести мені час.

Я знаю: усе вмирає.
Квітка у полі,
Дерево в лісі,
Дитина в місті.
Усе вмирає, ладо моє.
Не в одні двері приводить нас вечір,
Не в одному вікні вітаєм ми ранок,

IV

Нема тебе на землі!
Ніхто ніколи на скаже мені,
Що стрів тебе тут або там,
Що твої руки, розкриті до ліктів,
Одчиняли вікно над садом.
Ніхто ніколи.
Одійшла ти на безвісті темні,
Де бистрий вогонь не в'ється,
І дуб не шумить,
І мати не склоняється над дитиною.
Нема тебе на землі.

Змійка з нового малахіту,
Забавка царівни, падає в нурту,
І одвертають воду і находять її,
І вона являється такою, як була.
Ти упала в темряву —
І ніхто вже не верне тебе.
А ти ж була жива,
І що проти тебе
Малахітова змійка царівни?

Чи тобі на життя позаздрено?
Сім огнів має райдуга,
Сім племенистих облич!
Та ніхто ж не розбирає її
І не ділить між сімома світами.
А тебе, мою райдугу, розібрано,
І розібрано, і поділено:
Тіло дано покірній землі,
А те, що благало безсмертя,
Кому?

Чи не хижим вітрам степовим,
Що їм однако, щó руйнувати;
Чи розімчати намет сніговий,
Чи світле озерце потоптом бити?

А на гробі твоїм,
Над чорторіями мороку,
Над кучугурами тьми —
Сіє-посіває чебрик,
Щедрик
Творящого літа.
На гробі твоїм —
Високе полум'я дня.

І літо, і чебрик, і день,
І сонця дугасті мости —
Все, що любила ти!

1933

І довго шукав я живущої води,
Аж повістила мені дуплината верба:
"Живої води нема на землі,
А як зугарний дійти, поспитай у сонця".

І я знайшов неходжені дороги,
Передався за гори з голубими верхами
І вийшов на долину, де з кожної скелі,
З кожного каменя журкотіло світло.
Там бавилися молоді веселки,
Єднаючи семиполум'яним поясом
Праві руки, піднесені вгору.
Осторонь лежав кострубатий грім,
Схожий на викорчований зглибока пень.
Мужні грози нахилилися, як жєнці,
В'яжучи перевеслами жмутки блискавиць.
Із-за дерева випорснув побігущий дощ
І оббризкав мене з золотої лійки.
Сніг лежав, пухнатий як росомаха.
Ліниво витягши дебелі лапи.
Я пройшов недалеко — він не звів голови.
На придолинку, в саду, я побачив сонце.
В одежі, синішій від стиглої ожини,
Сонце спочивало на білому камені,
Серед заростів ласкавої сон-трави.
Я сказав несміливо: "Сонце, сонце!
Уділи мені живущої води,
Бо моя пóдруга стала землею,
І я не знаю, як її оживити".
Сонце подумало й відказало сумно:
"Живої води нема на землі,
Та нема ж її і в великому світі.

Я само посилало дітей своїх
По живущу воду в глибокі неба,
Вони розійшлись, і ніхто не вернувся,
Тільки гроби їх світліють на тёмряві.
Уже ж бо і я не в початку цвітіння,
Уже й мені не великий час красувати.
Тепер жовтію, далі зчервонію,
А тоді умру, і стане тихо в світі.
Вернися ж додому, не шукай пусто,
Милої дружини не сподійся оживити". —
Сонце замовкло — і все засмутилось.
Мужні грози похилили голови,
Веселий дощ зронив свою лійку,
Лінивий сніг зідхнув і зажмури́в очі,
А невідущі веселки збилися на галяві,
Як рій наполоханих голубок.

1934

VI

Тінь на пісок набережний упала, —
 Не одірвати її від піску;
 Не одірвати й від мислі печалі,
 Як спогадаю руку тонку;

Руку тонку, і вечір осінній,
 І трави намогильної шовк...
 Все непотрібне в цім крузі тліннім,
 Дорогоцінна повіки любов.

Як засіяло б усе неугасанно, —
 Світло спануло б на кожнім стеблі, —
 Коли б, здолавши закон нездоланний,
 Голос твій знов зазвучав на землі.

О, я беріг би кожен твій подих...
 Не відстрахнули б ми радість хистку.
 Мислі, жадання були б у згоді,
 Як два зерна в однім колоску.

Падають гори, зникають ріки,
 Сходить краса з молодого лица,
 Сохне, як травка, дуб великий, —
 Мрія любові не знає кінця.

1936 11/IV Харків

VII

Уже туркавки в лісі смутніше гудуть.
 Зрядилась весна в опівнічну путь.
 Підвелися квіти, що цвітуть улітку.
 Підійми, сонце, і мою квітку.

— Твоя квітка землею обнята,
 Лежить глибоко, не можна підняти.
 Лежить вона в корені темної ялини,
 Як тонкий місяць при хмарі осінній.
 Дерево ялина як день так ніч
 Все стогне, шумить, така її річ:
 "Ти любив мене, як зорі і світ,
 І одняв у мене зорі і світ".

1934

ΠΟΕΣΙΪ
1926-1940



У степу, по дощі,
Мертва ніч, а проте
Зелен-блиском веде
По оливнім полині.

Тільки там, угорі,
В місяцевім дворі,
Тихі світла стоять
Споконвіку понині.

Там заблукана вічність
Спочити лягла,
Одпочити лягла,
Як пастух при долині.

1926

■
Урожай був шумкий, високий.
Лежала густо медова жень.
Я знайшов на стерні сліпоокій
Один колосок за день.

Я пізно прибув, невчасно.
Одгримів огневий коповіз.
На межі, серед квітів пригаслих,
Бачу втиснений слід коліс.

Було зерна дорідного здобіль,
Та не я щасливий возій.
На спустілому полі чорнобиль —
Як на зрубі, в гаю, сухостій.

1928, 1/VII
Мерефа

■
Бистрий день упав за гай далекий.
Вирізьбив верхівки яворів.
Одкотився денний клекіт
До горицвіту зорі.

Я один на темнім попелищі.
Никне гай у скровленій імлі.
Чорний велет чимраз вище й вище
Витягає толуб з-під землі.

1928 7/X



Ще осінь, племениста квітка,
Гойдає зламаним стеблом.
Ще не роздерте вітром
Вогке тепло.

І руки в тебе теплі ще,
Коли зіходимось над вечір,
І шерхлий осокір
Над нами ржаво крекче.

30/X 1928

ЗАКЛИНАННЯ

Притулила брови до вікна,
Подивилась тьмяними очима.
Затремтіло світло. Серед сна
У колисці кинулась дитина.

Одійди, завійся в вихор білий,
Сніговою розліттю гойдай.
Десь у прірву, попід скельні брили,
Ядовиту голову сховай.

Або вергнись на північні гори,
Настромися на кінчастий шпиль
Та й повіки невидючим зором
Видивляйся в заметіль.

4/XI 1928



В самоті лежу я,
А навколо мене
Темрява висока,
Як бур'ян шумить.

Чую, ходить туга
Круг мого ліжка,
Мов таронтля сіра
Круг житла свого.

А все ближче, ближче
Кроком кострубатим,
Коло ізвиває,
Зв'язує вузли.

Місяцю-косарю,
Вийди на тумани,
Під бур'яном п'тьми
Лезом замахни.

Бачу — надо мною
Велетень водоріст,
Бачу — ходить рибка
В зелен-висоті.

А все нижче, нижче
Перами веслує,
Кола ізвиває,
Зв'язує вузли.

Підпливла та й стала
Круг очей обвідка,
А в очах застиглих
Янтаріє сон.

7/XI 1928



В текучім блиску стигне жито,
А суголовки — ріки цвіту.
Я тими ріками бреду,
Шукаю долі, не знайду.

— Ти пам'ятаєш ту пір'їну,
Що бистрий голуб упустив
Перед тобою на долину?
Ти не підняв її, не хтів...

"Однаково одняв би вітер!"

— А пам'ятаєш, край узлісся
Тобі під ноги, в мертве листя,
Упав орішок лісовий?
Ти занехав його, а твій...

"Давно б зотлів горішок той!"

— А пригадай, як на поляні,
Під першим льодом, у воді,
Кружало срібне ти наглянув,
Ти не добув його тоді...

"Прийшла б весна, воно б розтало!"

В текучім блиску мліє жито,
А суголовки — повінь цвіту.
Я тою повинню бреду,
Шукаю щастя... Чи знайду!

1928 26/XII



Назбираю цвіту по залісках,
Покладу на твоєму вікні.
Вже й не знаю, коли ми єдналися,
Щоб оддати наш день весні.

Ми перейдем дорогу і висип
І нас прийме сосновий бір.
У лощовині куц байбарису
Прошумить нам летючий докір.

Крізь дерева, високі і темні,
Промкнеться зоря мідяна,
І підійметься в світла надземні
Лісова глушина.

1928

ПОЇЗД

Як наліне, гукне покрай лісу,
Аж одкинеться сонне гілля.
Затято лапи залізні
Підгортають під себе поля.

Але скрізь на сліди заволоки,
Де стягою пісок прокипів,
Нариваються різнооко
Незліченні вигнанці степів.

Дивина золотить свої свічі,
М'яко сяє петрів батіг,
Повкидались у хвіст лисичий
Черевички з зозулиних ніг.

Павутá підіймає несміло
Легких кубків молочний хрусталь, —
Тут усі, кого рало гнітило,
Кого замагав рискаль.

І той, хто в дітей степовілля
Видавав по облóзі обліг,
Дає їм останнє прихилля
Край своїх переможних доріг.

1928

■
— Смутно і нудно. Усе, як ця гілка, зів'яло для мене. —
Так ти сказала і мертвого листя торкнулась рукою.
Місяці й літа перейдуть, та буде мені до сконання
Кожний засохлий листок кольким докором од тебе.

1928

■
У саду мого дитинства
Виростало три берези.
Що одна коло окопу,
Над дорогою другая,
Біля брами стала третя.
Пам'ятаю день розстання.
Та, що стала при окопі,
Омирила шум летючий,
Перестала гомоніти.
Що біліла край дороги —
Розтворила білу кору,
Обіллялася сльозами.
Що над брамою сп'ялася, —
Поронила листя зверху,
На дорогу пометала,
Вслід за мною посидала:
"Ой роздумайся, вернися!
Світ обійдеш, та не знайдеш
Ні матері край постелі,
Ані сонця у порогу,
Ані меду на зелині."

1928

Б Е Р Е З Е Н Ь

■
Розхилию колосся, іду.
Устріч — арнаутка чорнява.
Слава вам, рідні поля,
І вечірній тихості слава!

Уже видко верхівки топіль.
Покажеться й хата затого.
Коли голос: "На давнє гніздо?
Еге! Ані сліду від нього".

Проста повість. Денікін — синів,
Старого догризли сухоти,
Ну, а люди поволі — садок,
Та й тепер лиш бур'ян коло плоту.

Зашипіла коса, як змія.
Арнаутка склоняється нижче.
Померхли верхівки топіль,
Розп'ято встає кладовище.

17/III 1929

Знайшов собі протряхле місце
На глиняній таловині.
Оглянувся — димують гори
В щасливій далині.

А ще таки нога вгрузає.
Вода й коло межі.
Земля стовбурчить білу вовну:
Стрижи мене, стрижи!

Корчі шипшини. Подивився —
Так голубіє тінь!
І задзвеніло на тичині:
"Чергінь! чергінь!"

7/IV 1929

■
Уже понурі оболоти
На марах сонце понесли
В глибоку падь глухої мли.
Тихо в долині.
Сірий вечір запорпав лапи в мох.

На полонистій обочі
Горбато вистромляється з землі каміння.
Внизу безокий, волохатий
Заколотився над водою.

Великий камінь встає —
Тихо.
Великий камінь нащурило ухо —
Тихо в долині. Ніч.
Великий камінь глянув на мене.
Ніч.

1929. 7. IV.

■
Уже десь вийшла на возлісся
Вечірня череда.
Прив'яле небо вщолочало,
Як голуба вода.

Сірий зайчик збудився —
Тихо.
Сірий зайчик послухав на діброву —
Уже й колокілець не чути.
Імшеддю, морохом, гниличчем
Тамує звуки ніч.
Тільки коріння дрягло корчить пальці
Та високі мурашники
Стали пліч-о-пліч в імлі.

Тоді зайчик плиг-плиг!
Враз —
В очі вогонь!
Ах, одурила недвига ніч!
Одні дерева коловертнем,
Другі у розтіч —
І стало не чути нігич.

24/IV 1929

■
Сад не сад — одне деревце,
Жмут молодого гілля.
Жаринки чмелів на цвіту.
У мглянім теплі земля.

Коли раптом туп-туп:
Метляє вим'ям пругким.
Зглемедало кору й лозу,
Збило злотистий дим.

Тінь. Молодиться на дощ.
Десь ізвисока: кру! кру!
Засмутилось мале деревце:
Умру!

27/IV 1929

■
Де не глянь, борозенки твої
Повились по тропі лісовій.
Як різьбою змережав пісок —
Ти недурно чорт пісковий.

Навертів рясних лієчок —
Хто вгадає, в котрій ти?
Там то хитрий жучок!
Ніяк би тебе не знайти.

Коли горе, що ворог зіркий,
Тільки скося погляне згори —
І вже дряпають легкий слід
Нетерплячі його пазурі.

Бідний чортик! Такий ти сумний.
Твоїх мудроців плід!
Умреш — і завіють вітри
Твій поплутаний хід.

14/V 1929



Синій, з смужками золотими,
Довга паличка замість тіла,
Був він бистрий, веселий коник,
Все готовий летіти в далеч.
Спів кропив'янки, рання річка,
Над коноплями дим зелений —
Як ми повно владали світом!

Нахиливши чоло затяте,
Вибиваючи грім копитами,
Аж зривалась у сніг кульбаба,
Він імчав мене, де хотів я,
Заношав мене, де я здумав.

Та ніколи в бур'янну забіч.
Там роззявився брезклим ротом
Пласкокрилий чолатий погреб:
Сам запався, сніпки погнили,
Цвіль і морох угризли ребра...
Тож ніколи в бур'янну забіч.

Чи він бачив майбутнє — коник?
Там він довго лежав забутий.
Там і листя на ньому тліло
І, наосліп розклавши руки,
Нипали волочущі мряки.
Там він довго лежав забутий.

Аж улітку його знайшов я
На сліду косаря швидкого.
Сині смужки на нім померхли,
Жовті очі повицвітали.
Я підняв його та й одкинув.

От тоді ж то зчинилась буря!
Розмахнуло старі дерева,
Закрутило дощем як хмелем.
Я до стежки — мені під ноги
Умоталися гострі блиски.
Я де-луча — услід за мною
Тьма і зойки, вогонь і розтріск.

Тільки ж хутко і перемчало:
Увалився за обрій торох.
По гущавині лип та кленів
Засвітилися руки сонця:
"Миром, світлосте! Миром, земле!"

Я в задумі довкола глянув.
Попід стріхою, на камінні
Легкий брязкіт — останні краплі.
З-поза хати туман береться.
Небо ранку, ясень-світанку
Потаває у мглянну безвість.

V - VI 1929

■

Як тіні ночі
Посходились на тихе віче,
Наповідав мені чаклун:
"Люби, що я люблю: печери без криниць,
І обережну павоть сну,
І древню порохоць зірниць".
Я слухав і дрімав.
І враз —
Пересвітилось через гай,
Упало грудкою на камінь
І під вільховими гілками
Сріблo стругає на ручай.
Схопився я — мій світ зо мною:
І блиск води за попліттю низькою,
І на тичині хмелю джгут,
І молотарки гуд
За ближньою горою.
А наповідач мій
Заледве з-під землі видніє,
І мох йому стягає очі:
"А годі! Спати! Люлю!
Дивись, який пустій!"

9/VII 1929

■

М. Степнякові

Із-за жовтого клену
Жарка зоря в павутинні.

Гашу над столом моїм
Полум'я зблідлий листок,
А з ним
І розцвіти милої казки.
Цілу ніч порцеляновий човник плив
Проти збитої ряски.

Недовго осени згорблений день
Буде кульгати в полі пустому.
Тільки смутно, що раз, то смутніш,
Вертати над вечір додому.
Із-за сірих покрівель
Руки диму в липкім павутинні.
Порцеляновий човнику мій,
Чи поплинемо нині?

18/VII 1929
1932

■
Оточили небо
Чорні ковачі.
Став блискучий свердел
На моїй свічі.

Прочитав я казку
Та й забув.
Жаль мені хлопчика,
Що щасливий був.

Що на міст опівночі
Вибігав тихцем,
До поруччя трухлого
Ластився лицем.

Потьмарили небо
Чорні ковачі,
Нижче тихий свердел
На моїй свічі.

Прочитав я казку
Та й забув,
Вітер, вітер
Тужно загув.

22/VII 1929

■
На осіннім озері
Тінь, холодок.
В яносині одсвіти
Падає листок.

Я знаю: гаєм погаслим
Ідеш ти сама одна.
Тихо.
Десь вивірка гілку зламала,
Десь ворон озвався.
Тихо.

Над осіннім озером
Дід-осокір.
Яносиніх одсвітів
Смутен зір .

Щастя —
Як пізній овоч на віті:
Тільки торкнешся до нього —
Упав!
Яносиніх одсвітів
Смутен зір.

5/IX 1929

■
Страшно, кажу я, на думку, що в постаті звіра ходив я.
Страшно, — нащадок мій скаже, — що був я колись
чоловіком.

1929

■
Так щоночі: проквіляє дико,
Ламле віття, стогне та ячить,
Б'є у двері, припада до вікон
Сніговими більмами очей.

А коли притихне те бурхання,
Десь далеко, з неживих глибин,
Стелячись, плазує завивання,
Як злоблива скарга, як проклін.

"Та коли ж ти будеш нездвиженна
На своєму мертвому стеблі?
Так же тяжко зводити рамена,
Одривати тіло од землі!

Вік по віку плине чередою,
А безокий все не переміг!
Раз-у-раз зривайся до побою,
Раз-у-раз метайся за поріг!"

1929

ДО ШКОЛИ

Пласкотіле, темне крізь туман
Попливло поволі по ріці.
От замріли мури, вулиці
І домів ворожий стан.

Коні мляво хрупають овес.
Пролетів зорею змій.
Мати стиха: "Ти не змерз,
Синку мій?"

Буде тужно. Будуть довгі дні.
Змію, змію! Ти смішний:
У якій же далині
Теремок твій казковий!

24/І 1930



Ти велетнем по високості
Верстаєш бистрий хід,
Але на зоряній розтоці
Твій зникає слід.

Я тут, на долі, садиноко
Іду кудись, як ти.
Мій мертвий прицвітень — як око
На паволоках темноти.

І зглибока до мене голос:
"Невілен я:
Ти на горі — високий колос —
Я, долі, — тінь твоя".

30/І 1930



Ледве позначені сонця сліди,
З них так легко зійти,
А кругом — заграда борів.
Раптом озеро, повне дрімоти,
Вправлене в сім огнів.

— Озеро, хто ти?
Чи не сонце зронило тебе
Із-за череса — кругле свічадо?
— Ні, я око чарівника.

Мерхнуть вечірні цвіти,
Так нетрудно з дороги зійти.
— Озеро, що на твоєму дні?
— Перламутрові скойки — дні,
Камінчики чорні — ночі.
— А навіщо тобі
Тая крайка у сім огнів?
— А то буде обслона моя.
Як зімкнеться перстень віків
На пальцях чарівника,
Як заглухну і я.

7/III 1930

З О З У Л Я

— Із-за зорі, вогонь-гори,
Укрите зговори.
Скажи, що буде в далині,
Наклич, навій мені —

Марчіти в дряглому дворі,
Де мороком мар'янка мрі',
Туманами — моріг,
Де тінь бредє полельом
На тин, обвитий хмелем,
На скривлений поріг.

— А ще ж бо зблизька, через став,
Крізь цвічену дугу
Щасливі літа в ряд постав,
Як копи на лугу —

Ще будеш гостю мати,
Але не ту, котру
Ти мріяв називати
Ручайно-світлим Ру.
Твою холодну втому
Своєю обведе.
На двері твого дому
Клен-листя упаде.

1930

■
Я став коло пагорка,
Ти оддалік, біля рову.
Я здійняв золоту чашу,
Ти —сапфірòву.

Заклекотіло в соняшнім горні,
Двигнула тілом ріка.
Твій подих пахущий
Торкнувся мене, як рука.

Переганялися зайчики бистрі
На білястій корі.
Ти припадала світлом полудня,
Я — блиском зорі.

Ми здрімалися. Голубооке
Навіяло тінь вечерову.
Лелю-полелю! Закрило нам чаші —
Мою злотну, твою сапфірову.

1930

■
Прийшов до саду, де був хлопчиком.
В паморозній тиші вечора
Усі дерева сколихнулися.
— Де ти так довго, довго був?
Либонь усі світи обійшов,
Обтрусив золоту яблуню,
Пив воду з лиця місяця,
Здобув уламок веселки?
Я став, відказую тихо:
— "Золотих яблук не рвав,
З криниці неба не пив води,
До веселки ані дойнявся".
Усі дерева посмутилися.

Коли паморозь — сад глибокий,
В саду світліє вікно.
Увійшов я — там дід замшілий,
На чугаїні червоні вуса,
Під чобітьми мокрявий слід.
Я ліг на тапчан рипливий,
На ньому рядно у смужках,
Тільки синя притьмарилася,
За довгі літа намеркла.
Розпочинає замшілий дід:
— "Що був собі хлопчик малий,
Та пішов у далекий світ,
А горбата за ним услід..."

Тріщить у грубці солома,
Смертний сон облягає вії,
Як той іней навислу стріху.

13/1 1931

■
Тільки в вечірньому мороці
Та насумрився хати ріг —
Розхрабрувався гриб у саду:

— Плавлю, поплавлю
На мряці-тумані,
На ніжці зеленій, —
Всіх пов'ялю!
Тих, що в цій хаті нещасній,
На своїй шапочці красній
Чорними цятками пороблю. —

Ходить коловертнем тут і там,
Уприкрється деревам.

Коли так —
Засвітилася стріха — ага!
Засіяв виноград — ага!
Синьоворонка тріп-тріп крильми,
Туман поповзом на долину:
— Леле, гину,
Привійте тьми!

Отоді ж бо дівчинка з хати:
— Грибку, це ти?
— Ой, я! —
— А де ж твої очі ятряні?
— Мої очі посліпли в тумані.
— Чого в тебе ніжка похила?
— Ніч мою ніжку над'їла...

Подив, задума, тіль в очах...
А сонця, сонця припляло,
Аж тече по руках.

1931 IV

■
Луска морозу срібнить вікно.
Марний смуток облиш.
Пий в самоті вино.
Там, над озером, мерзне комиш.
День іде, ніч іде, —
Він жде.

На лузі, на березі
Буде сонце метати стіг,
Буде спливатися рибка
Комишеві до ніг.
Здригнуться пера вітрових крил —
Віялом бистрих стріл
Так і відбризне пріч.

Ніч.
Платівки снігу глушать вікно.
Пий вино.

16/XI 1931

Колько дзвонить зима
Льодовим віттям дерев.
Одрягли, посивіли дні,
І тільки зорі цвітотворча ткань —
Як крила синьоворонки.

Вийду на браму вечірню.
"Ти, кораблику зорній, стань, стань,
Візьми мене із собою
Де твоя пристань".

Став кораблик — і я пливу.
Поволі тихне за мною
Подзвіння обмерзлих дерев.
Поведу перед себе рукою:
То змій там лежить під горою?
Ні, то жаріє пристані грань.

Веду круг себе рукою,
А вже очі змагає сон.
Коли хтось, як льодинка, тонко:
Підведись, озирнися, глянь,
За тобою синьоворонка.

Я зірвався, а то горбата.
В покарлючених пальцях ковінька,
Гунявий рот — як поцвіла твань.
По тій твані здригає сміх:
А що, краща моя цвітотворча ткань?

15/XII 1931 — 2/XI 1932

На виході із саду
Вільготна в'ялина.
В кленовому прозорі
Тінь без дна.

Ми шукали, шукали скрізь
Гробу нені твоєї.
Шерех листя додолу стікав.
Ти як погода — тиха така! —
Тінь без дна.

На виході із саду
Густіє мла увіч.
В кленовому прозорі
В'ється ніч.

Не було, ніде не було
Гробу нені твоєї.
Ти як осінь — поникла така! —
Сухий безсмертник твоя рука.
В'ється ніч.

1931

■
Одступається небо,
Виводить поля з таїни.
І от полувінком свіжим
Встають коралеві горби,
А в їх затоці, в мирному падолі,
Яблунові сади цвітуть,
І сонце, як легкий птах,
Перелітає з дерева на дерево.
І скрізь, де стану, видний день.

А я хотів би глухо скритись,
Як іноді зів'ялий вечір
Паде між брили хмарові,
Де грім ламкий, в вогких ізворах,
Розтрушує залізний торох.

Іти, іти. Осмеркти в домі,
Що лютий морок, як собака,
Заліг на дикому порозі,
Ввійти, замкнутися у нім,
Щоб відстань і навала днів
Затьмили прахом незрушенням
І образ мій і спомин мій.

І. 1931

■
Береза пройшла крізь зорю
І стала черлена.
— Березо, чого я темна,
Чому не горю?
— Ти мертва, повітко! —
— Мертва? — Мертва, повітко! —
Згорбилась повітка, затихла.
Коло погребя, під кущами
Захотіло в моху.
Став дужчий холоду стиск.
Над глухою повіткою
Береза тане, як віск.

1932

■
Запах меду і дим гіркий
Над садом вечірнім.
Паровози криками торсають тишу.
Піяніно печаль свою
Кладе пластівнями на трави, на віти.

Я сиджу осторонь золота на ослоні.
Я згадую про тебе, як дерево про південь.
Мені хочеться кінцем променя
Написати біля себе на піску:
Люблю без мрії.

1932

■
Іде хлопчик по місті. Точільник
Став коло муру, точить ніж,
Іскри жмутками мече.
Хлопчик руки наставив, ловить —
Еге! — не даються зловити.
Задумався хлопчик: труд
Огністі іскорки появляє.

Іде він далі, а ранній гудок
Виповняється, стигне, росте,
То як лебідь згинає шию,
То як дерево розцвітає.
Задумався хлопчик: гудок —
Як дерево розцвітає.

1932

■
Коцаво гримлять трамваї,
Ніби падають з висоти,
Огнів — як листя у гаї,
Свічниками горять мости.

Я хвилююсь, ніяк не звикну
До ніжної темряви, до весни.
По садах золотіють вікна,
Як під папороттю світуни.

І я сам ходжу, мов у лісі,
Ніде не жданий, нічий.
У глибокім вікні, при завісі,
Тінь виноградних очей.

Чи зустріну тебе, не знаю.
І не відаю навіть, хто ти.
Як Іван-царевич, шукаю
Нерозлюбленої краси.

1932

■
Маятник натовився.
День, ніч,
Літо, зима —
Дебелу тишу гойдай, гойдай!
Маятник дихає, як ранений.

А чом я не чув його брязку,
Як моя дівчинка була зо мною?
Бувало, вона лягає,
А я приходжу прочитати їй казку.

День, ніч,
Літо, зима,
Час на часу не стоїть.
Пожовкли прочитані книги,
По закутках сядіє чорне,
Павук угортає старощі в павоть —
Не вгорне.

День, ніч —
Лічена кожна мить.
Маятник хрипить.

1932

■
Над медовим ручаєм
Літєплом небо вмєте.
В водї, як руки твої,
Світятьсѧ вїти.

Ходить увалистий грїм,
Стрясає порским дощем.
Тїльки затїхне, знов
Яснота за плечем.

Де твоє тайне житло?
Кажуть до сходу їти
Хмїль, виноград та мед —
Три чаклуни-брати.

Нїч. Над медовим ручаєм
Зорї на схїд вєду.
Там, де яблука стїгнуть,
Тебе, як жар-птицю, жду —
Все тебе.

1932

■
Нєрозвїино нагусла над мокрим вїкном
Ослїплєних днїв каламуть.
Рєчї спокїино живуть,
Нє зринають гїркі слова,
І сїрїє печаль моя,
Як пїд льодом трава.

Заростає дзеркало пїлом,
Пам'ять нїжної забуттѧм.

Нєхай рєчї спокїино живуть
Пїд глухою корою мовчаннѧ.
Нї вечїрнѧ зоря, анї раннѧ,
Нї з далєких, нї з блїзьких дорїг
На мїй забутий порїг
Мїлого голосу нє приведуть.

1932

■
Ні, сонце, більше не приходь.
Блукай собі лелекою по затоках світла,
Колисайся на вусах ячменю,
Оставайся на руках яблунь,
Але до мене не приходь,
Уже бо й радість томить мене, як печаль.

Або навітай мене в чужій постаті,
Щоб не міг я тебе пізнати.
Залети красоцвітом та й вилети,
Завій пахощами та й розвійся,
Увійди лісовою дівчинкою,
Що приносить полуниці в горняті,
Постій коло порога та й вийди.

То як стане тихо і пусто,
І смуток приляже всі речі,
Я догадаюся і скажу:
"То приходило сонце".

1932

■
Туман, туман і холод
Раненько на зорі.
Сумує голубінка:
— Де красні козарі?

Будеш вертати додому
Посиротіла, одна.
Смутно подивиться янгол
Із голубого вікна:
— Не буде листя сухе
Шуміти, знову зелене.
Не буде тобі повік
Розради, нене!

Не сонце, тінь владає
І в гаї, і в бору.
Скорбіє голубінка:
— Тепер і я умру!

Сядеш спочити на камінь —
Навколо осінь, жура.
Смутно подивиться янгол
Із голубого вікна:
— Ой дерева, пожовклі дерева,
Чого вам так тихо стояти?
Нехай би не чув ніхто,
Як плаче мати.

1932

■
Холодна тиша. Місяцю надламаний,
Зо мною будь і осяяти печаль мою.
Вона, як сніг на вітах, умиралася,
Вона, як сніг на вітах, і осиплеться.
Три радості у мене неодіймані:
Самотність, труд, мовчання. Туги злобної
Немає більше. Місяцю надламаний,
Я виноград відновлення у ніч несучу.
На мертвім полі стану помолитися
І будуть зорі біля мене падати.

1932

■
Я сидів край дороги.
Тінь розкинула руки
І з'єднала під гаєм.
Залеліло, заграпо
Поворозками блиску.

Я сидів край дороги.
Коливаючи станом,
Спокійно вернулося сонце.
Засвітилась роса в цвіту
Під одвірками райдуги.

Я сидів край дороги.
Праворуч, ліворуч, скрізь
Труд розкружляв свої шуми.
Трепотіли волотки гречок,
Обкинені сіткою музики.

1932

■
Взими, на світанні,
Коли сосни вгрибаються лапами в сніг,
А чола підносять у світло,
Солодко прикувати себе до тиші
Твоєї холодної душі —
Такою мужністю віє від неї!
Чи покладу пальці на марно плекані мрії,
Гірка музика моєї печалі
Злітає сніжинками
Проти блиску твого
І, осяяна, тоне.
Взими, на світанні,
Коли сосни вгрибаються лапами в сніг.

1933

■
Вийду, гляну на гай,
Бачу — берест і клен,
Тут і далі і там,
Коливають руками,
Голубінь розвіваючи.
А за ними кругом
Плечі світяться хмар.
Он припала одна,
Там стаїлася друга —
Світлі, граються хованки.

1933

■
Лице люстра мертвіє в тіні
І задавнена тиша спить,
Як налита в миску вода.
Тільки руки мої живуть —
Іноді чудно, якось окремо,
Іноді рух моїх рук
Вертає мене з задуми,
Як шурхіт у леглому листі.

Я встаю, іду до вікна.
Надбита колонка стоїть коло ганку.
Цвіль у її жолобках.
Долітають сюди сніжинки,
Долітають синиці ранками.
Прихилюся чолом до скла,
Довго на них дивлюсь.

Не люблю, як приходить ніч
Завинена в темний платок
З імшано-зеленим цвітом.
Тиша стікає в великий став.
Сині синиці, де ви вночі?

Лице люстра трупіє в тіні,
Завіси стають кам'яні,
І, обчеркнений колом мовчання,
Я глухіше, сумніше горю,
Я горю, як китайський ліхтарик,
Забутий на гілці, в старому саду.

1933

■
Ми збирали яр-цвіт берегами
Там, де балка до річки спадала.
Ти більше не плакала. Ти запевняла,
Що хутко одужає бідна мама.

Тоді зеленіли червневі поля,
Як свіжі пальчики на модрині,
І тихо лежала земля,
Прорізно вкована в вечір синій.

Лежала тихо, як мама в лікарні,
Звільна заходила в тінь.
Журно питали волошки гарні:
— Як ми будем без світлої висоти?

Ми верталися пізно, тьмою.
В парку нам видалось жаско і сумно.
Раптом почув я шелест горою:
Ялове дерево добре на трумно.

1933

■
Моя радість самотня й загублена,
Як цвіт ірису в комиші.
Ні від кого я в дар не беру її,
Самосівом зринає в душі.

Мерехтить потаємно і трудно,
Як світло зірниць уночі.
Та ніхто не шукає привіту в мене,
І скарб мій — більше нічий.

Я живу в покинутім теремі.
Запалю найясніші вогні,
Жду — немає нікого. А в темряві
Сни чудовні лестять мені.

Все пишу на погаслому попелі
Мрійну казку свою про любов.
Слова безумні зриває негода,
А я креслю їх знов і знов.

Або музику, повну благання,
Вкладаю в слова неказані,
Що падуть, як зоряні промені,
Крепом темряви перев'язані.

1933

■
Не мріє іволга співати
В садах коралів, під водою,
А кропу золотистий лан —
Зробитись опанчею сонця.

Не мріє осінь у діброві
Заздріти цвічену черемху,
І я не мрію, що колись
Ти знов повернешся до мене.

1933



Прийшло до моря
Три дівчини.
А море темне, як слива угорка,
Тільки шум шугає по хвилях,
Як білі ласиці по осінніх ріллях.

Перша дівчина каже:
— Море, море! — велика дитина!
Хто поклав тебе в вічну колиску?
Чого над тобою птахи плачуть? —
Приклонила голову до скелі,
Задумалась.
Хмурне море ще горійше похмурніло.

Друга дівчина каже:
— Море, море, гірка розлуко!
Що в землі омріяній
Каравани йдуть,
Каравани йдуть,
Щастя дар везуть,
Все мене питають,
А я тут живу,
Смутно так горю —
На восковім озері
Золота тополька. —
Сіла, обняла коліна руками,
Заскорбилася.

Третя дівчина каже:
— О радість, радість!
Яка ти, весно, добра та мила!
Що так же рясно кущі зацвіли! —
І стає на коліна,

І обводить руками кущ,
І пригортає до себе.

Тоді на темному морі
Вода голубо засвітилася,
Білі ласиці заскакали в сонці,
І на тую дівчину
І на парость
З висоти багатої —
Ясен парус.

■
Ти наче протавка тепер
На смутку вечора мого.
Померк твій зір, твій златоглав,
А все плекаю, все люблю
Красу розірвану твою.

Коли повернуся в сади,
Де був мій день як мак-зіркач,
На дереві сонця, на корі,
Там напишу твоє ім'я,
Там, бідна первітко моя.

1933

■
Ті хмаринки, що заснуть там
Незавважно, — відкіль вони?
Пам'ятаю, мої були,
Пам'ятаю, я клав на них
Краски, ясности повні.

Я одну одягнув у жовть,
Другу наскрізь прозеленив,
Тільки скраю вгорнув у дим,
Три рожевих поклав на діл,
Три пелюстки з морелі.

Потім ми одійшли назад
І дивились крізь паморозь.
Ти торкнула рукою кущу —
І на руку мені упав
Холодок волохатий.

Ті хмаринки, що тануть там,
Нагадали мені про все.
Де ж ти, подруго творчих днів,
Чом тепер не зо мною?

1933

■

Як ми вийшли,
Берези розсівали росяний шум.
За горожею, за ворінням,
Ми побачили божевільних —
Вони були в білому, як берези.

— Дитино моя, убито тебе,
В потоптанім саді
Розп'ято тебе. —
(Ти взяла мою руку).
— Смерть над бровою,
А на грудях дві,
Коник по волоссі —
Наче по траві —
(Ти боязко пригорнулася до мене)
Берези розсівали росяний шум.

Ми зійшли з пагорка —
Там гребля, лотоки, бурхоти шуму,
Новенька лопать у колесі.
Взялися праворуч —
Вітер в лице, наголоватки.
— Правда, татку,
Між наголоватками не буває божевільних?

1933

■

Як хочеться покинути себе,
Свої гризоти, спогади, бажання..
На березі морським знаходять діти
Камінчики блискучі — може я
Знайду собі денебудь іншу вдачу
І стану інший — безтурботний, владний,
Привабливий, упевнений себе.
Або купатись буду — і приплине
До ніг мені щербата горошинка.
Я проковтну її та й стану враз
Рибалкою в південнім місті. Буду
Свій човен мати, неводи плести,
На теплім морі ночувати часто,
Вертатися, коли в волоссі хмар
Горять рожеві уплітки, — а потім,
Коло стола в маленькій кухні сівши,
Дивитися, як мати чистить рибу,
І як луска, спорснувши з-під ножа,
До пальчиків пошерхлих прилипає.

1933

■
Із мурованого покою
Виходити смутно мені.
Тільки в самотині
Можна бути собою.

Хто дає мені душу чужу,
Коли я з людьми? Чому їм кажу
Не ті заповітні слова, не ті,
Що родилися в самоті?

Легко
До гілки руку простягти,
Погладити билинку несвідому,
Чому ж так трудно
Себе при людях зберегти?

Як місяць світиться, коли
Поволі одхиляє двері
Свого житла! В юрбі зірниць
Він ходить мерклий і блідий.

І кожне речення і слово —
Мое й чуже —
Потворно нівечить звучання
Мого укритого життя.

Камінь,
Упавши в озеро, зо дна
Не цвіт, не водоріст зриває,
Лише намул і каламуть.

О чиста святість самоти!
Слова дзвенять, як комиші
Понад провітчастим затоном,
І сонце світу незборонно
Сіяє в дзеркалі душі.

1933-1935



Весь день у мене легкий морок.
Дивлюсь в одчинене вікно —
Там блиск на листі осоковів
І хмар сріблясте полотно.

Метелик криво понад тином
Перелітає на поля.
Мені здається, що земля —
Моя покинута дитина.

1934

ДУША ПОЕТА

Шукає чуда в звуках, у світлі,
В старому гаю, на квітчастій болоні.
Мріє з'єднати небо і землю,
Як дві ласкаві долоні.

Іноді багне голубити світ,
Як головку малого хлопчика,
Радіє на мох боліт,
На ряди придорожніх стовпчиків.

А часом не вірить і в добрість літа,
Тремтить од холодного слова,
І шукає змії укритої
В вінках зірниць вечерових.

І в кінці, як на осінь осельня,
Завивається в листя, що в'яне,
І мріє про інші оселі
І про радощі невгасанні.

1934

■
Загудів трамвай — і зник поволі
В місячному блиску, за домами,
Як зникає в лісі за кущами
Звір високий з зіркою на чолі.

Я один в провулку мовчазному.
Стрягнуть ноги у глибокий порох;
Не почує ані друг, ні ворог,
Як я наближаюся додому.

1934

■
Коли дні сірили мертво,
Як сухі торішні стебла,
Я таїв паскавий вогник
В аметистовім дімку.
І здавалося мені,
Що його ніхто не має,
Тільки я, тільки я.

А тепер він скрізь, де гляну:
У чмеля на черевку,
В цвіті верб і на ліщині,
На ометах вечорів
І на поясі світанку —
Тут і там, тут і там.

А зате в мені самому
Аметистовий дімок
Не сіяє, в вікнах темно,
Серед блиску світового
Потьмарився мій вогонь,
Як зникає шум листочка
У саду, у гаю.

1934

■
Ми уже зближалися додому.
Коли ти почав іти тихіше
І сказав: "Тут близько кладовище.
Хочеш, зайдем?" Яюсь півсвідомо

Дав я згоду. Ми пройшли у браму.
Там дерева древніми верхами
Сонно привітали нас. І смуток
Розтікався од нагробних руток.

Ми звернули й сіли недалеко.
Ти курив, мовчав і трудно дихав.
І було навколо дивно тихо,
Тільки коник гостро десь чечекав.

Ти промовив: "Адже правда, гарно?
Я, з вокзалу ідучи додому,
Часто спочиваю тут. А парно
Нині зранку... Чи не буде грому?"

Непомітно зникла тінь од листя.
Наповзали хмар важкі одриви.
Я підвівся. Близько того місця
Ти лежиш тепер під тінню іви.

1934

■
На берегах ночі дико, пусто.
Кораблик дня обережно
Іде з погашеними вогнями,
Ополісті вітрила позвивані.

На кораблику, на чардаку
Тьмяно біліє зламана квітка,
Вона умерла й не буде жити,
Її чашечка згорнулася.

На берегах ночі причаїлися,
Умишляють лихе корабликіві,
Але він непомітно пройде,
Не угледять його злобителі.

Кораблик дня повезе
Зламану квітку далеко за ніч.
На іскрястім піску, на осонні,
Пристане кораблик дня.

Він пристане, всі вийдуть на берег,
Поховають зламану квітку.
Там вони поховають її
В чистому камені агаті.

А на далекій землі, в саду,
Де процвітала квітка, все тихо.
Один явір легко зідхнув,
Інші дерева не озвалися.

1934



Над Чорним морем, на Пазур-горі,
Зацвіли до зорі чашечки голубі,
А в них стрілки кармінного полум'я.

До зорі похмуро, туман та морок.
Тільки на морі гуркіт і гук.

Тоді подумали чашешки голубі:
"Та нехай сонце!" — І все засіяло.
Тепер, хвилі, гомін угамуйте,
Голубі чашечки зйдуть до вас.
От ідуть вони жовтим покотом,
Одна по одній, не брелять, не віють,
Незліченно несуть кармінне світло,
Обложили море кармінним світлом.

1934



На землі бузок цвіте,
На землі од зелених гір
Лунко музика одбиває —
Розмаїтий дня поговір.

Бистрий дощ на заріччя,
Світ-дуга — на лісок.
Я для тої, що прийде над вечір,
Нагинаю, помлю бузок.

Вона прийде, в тіні ліщини
Сяде на темний ослін,
Тільки я та кружечки сонця
Біля милих колін.

На землі настагає літо,
На землі бузок цвіте.
Світ-дуга поринає
В голубе й золоте.

1934



— Невже ми вийшли з пільми книжок?
Де ми з тобою, де?
— Під парасолькою в парк ідем,
Навколо крутить сніжок.

Парк і сніг на багато гін.
Ти — праворуч уклін,
Я — ліворуч уклін.
Шум обтягає верхівки ялин.

О, тепер нам надовго печаль!
Ні зорі розписна емаль,
Ні поширена світлом даль...
— Правда, надовго печаль!

— Ах, якби світ, милий світ
Та належав випадком нам —
Художникам і майстрам!
— Що ж би діялось? Дай одвіт.

— Не згасав би так швидко наряд
Весни і літа, о ні!
Верховець на строкатім коні,
Не сваволив би листопад.

— Та, одначе, була б зима?
— Я гадаю... була б. І зима,
І місто в снігу, і даль,
Обтулена млою, і жаль...
Ну, і ти і шубка твоя,
І ліворуч від шубки я.

— То як бачу — віддай же поклін —
Не зайшло б особливих змін.
А тепер ми з тобою де?
— Під парасолею в парк ідем.

Тільки ти на дугасті вії
Падати снігові не давай.
Одганяй його помахом віяла,
Платівками віяла одбивай.

1934

■
Обновляється древо мислі моєї;
Що старий стовбур лежить похило,
А на відземку новітня парость —
Як стрункі свічі на свят-престолі.
Вийду на поле, стану на згірку,
Поведу рукою над головою.
А за рукою тягнеться сонце,
Як цвіт латаття за рухом весел.

Убита голубко! Твоя одежа,
Що я ховаю, лицем тупюся,
Зотліла в мене, стемніла в мене,
Не розцвітає од сліз печаллю.
І що казати? Сама ти знаєш:
Нехай збере хто весь цвіт полеглий,
Зібравши, кине на спади неба,
Зорі не створить вечерові.

А бистрі ночі так дико пахнуть,
А вітер бризка дощем в обличчя,
Жаданим громом обносить слух мій:
— Порине у пломінь рай-блискавиці.

1934

■
Такі ночі, так сяють дні —
Коли б же не тоскно мені,
Не смутно бути мені!

Стаю перед світом на ганку,
Одно благаю: "Спи, світанку,
В соснових дуплах! Подрімай,
Блискуча змійко, нерозвита
В таємних похоронках літа".

Отже ні!
Одрізнився од темряви ясен —
Ясен сокіл між деревом, —
Одрізналася бабка,
Голубка між травами.
День зіходить... колишній друг.

Я виходжу на світлий луг.
Я співаю — луг сумно звучить,
Срібноверхий двірок стоїть.
Там свічі, вино, цвіти.
Та, отруєний ядом краси,
Все ж не багну я увійти.

Я вступаю в великі ліси.
Косогором дерева ідуть,
Розкрити труну несуть.
На дні вповивала пусті,
На віку навісочки золоті.
Навіщо навісочки ті?

Повнить шум верховину густу:
"На забаву, на втіху пусту,
Як твої приреченні пісні
На твоїй невблаганній путі —
Лиш окраси, оздоби пусті,
Ті ж навісочки на труні".

1934



Ти уст моїх слово вірне,
Перейди за темряву, що вгорі,
Над сонним пониклим світом
Доторкнися до слуху зорі.

І скажи: "Зірнице, ти — сонце.
І я од світла іду.
Моє світло — ім'я йому розум —
Сіяє в земному саду.

Він прямий і високий — розум:
У нього прекрасне чоло.
Йому покірні камінь і води,
Залізо, вогонь, зело.

А сам він не може коритись.
Нічиїх не обійме колін.
Він прямий і високий — розум —
Як ясень здіймається він."

1934

■
Зав'язують, затають,
Як ряска плесо.
Живущим погрівом — сонце,
Гірким пилом полинь,
Миром — тінь:
"Забудь... Покинь..."

— Милі, милі, один же вік.
Покинути, що злеліав?
Оддати іншим, про віщо мріяв?
Для чого ж я жаром протік?

Коли чую: від сонця сміх.
"От я сію найбільш усіх,
А ти бачив женців моїх?"

Радість на бистрому вітрі цвіте.
Ой, на бистрому, ще й на рвучкому,
А бажання — при доброму й злому —
Стоять, як дерева навколо дому —
Не одходять ніколи, ніде.
То, скільки не жити,
Мрії не вдовольнити."

Зав'язують, затають:
— Забудь... покинь!..
Ласкавим опалом — сонце,
Оливним димом — полинь,
Миром — тінь.

1935

■
Лагідно шумлять айланті,
Рясно блищать оливи.
На човен, мона Фіоре!
Ми будем сьогодні щасливі.

Ви занурите в море руку,
І буде вода під нами,
Крізь ваші пальці тоненькі,
Жебоніти трьома струмками.

А на морі ні вітру, ні хвилі —
Тільки стрічка від капелюшка
Буде ластитись і звиватись
Коло ніжного вушка.

Ми будемо співати, мона Фіоре,
Ви — про рідну країну,
Про діву Марію, про сині гори,
А ще про любов до загину.

А я про вінок пав'яний,
Дарунок юнацького віку,
Що вітер, зірвавши з мене,
Замчав на безодню велику.

А коли б нахопилася буря,
То не страхайтесь, мона Фіоре.
Уявлені речі в воді не тонуть,
То й вас не поглине море.

Ви нічим не ризикуєте, мила моно,
А як боїтеся ризику,
То залишайтеся. А я покличу
Мадонну Аморориску.

Ні, ні, я не зрадник, неправда.
Несправедливі ваші докори.
А тільки тоскно самому бути,
Коли так осяяне море.

Ви не знаєте, мила моно,
Як пусто у мене в дому старім.
Вінок мій у морі, в воді глибокій,
Мелькає, як сизий дим.

Ви не знаєте, як жорстоко
Вростає в серце старий бур'ян.
Вінок мій у морі, в воді глибокій,
Лежить, як осінній туман.

1935



Не буяли віхопи по лугах;
Дні мостили кубла затишні;
Сосни по стегна грузли в снігах,
Розтопірчивши віти, як клішні.

Я жив в одинокім дому,
Не жадаючи, мов без тіла;
Розлука мене не томила.
Улюблена книга світила тьму.

Хтось ночами житло моє ніс
Крізь завалений снігом ліс,
І за тонко-намерзлим вікном,
Що я притулявся чолом,
Серед темряви, тут і там,
Розкидаючи іскор високі дощі,
Жарко, без полум'я, тліли кущі,
Мов огнисті фонтани — принада очам —
Виринали, бурхали, світили здаля...
Невже то була земля,
Моя звичайна земля?

1935

■
Уже вистигає каміння,
Олива продовжила холодок,
І вечір, виходячи з дому,
Дослухається, де струмок.

Море ледве скидає піну.
Мені смутно. Там, на горі,
Спить поет у камінному гробі.
Мені смутно в такій порі.

Та нехай би чаклун-полудень
Був приспав мене, зчарував
І поклав недалеко моря,
На ложе попалених трав.

Я б лежав, і мені б видавалось,
Що поетова жовкла гора
Перейшла на степи України,
Що на ній розвивається граб;

Що зо мною сестра ласкава,
Що в задумі вона плете
Із шальвії вінок недбалій,
Що навколо дрімає степ,

І що вітер рідного поля,
Протікаючи путь дзвінку,
Темносиню гойдає мушку
На ячмінному колоску.

1935,
Коктебель

■
Незмінно жду прибою в час вечірній,
Або щоб місяць, плеканий в теплі,
З тонким уривком хмари на чолі,
Замислено різьбив сади нагірні.

Та в далині зосталось миле море,
Нагірний сад далеко од очей,
І не встає німий пестун ночей
Ласкавого прилляти блиску в морок.

І в час, коли на обрії далекім
Впадає в ніч останній струм зорі,
Я, мріючи на кам'янім дворі,
Лиш города суворий чую клетіт.

11 X 1936

■
Густіє морок. Крізь вікно одчинене
Дивлюсь один, як понад краєм насипу
Біжать верхи вагонів, а за пагорком
Ховаються блискучі вушка місяця.
Те місце знаю, був там. Шелюга, пісок,
Подекуди круглясті улоговини
І на піску якийсь чудний узенький слід,
Мов борозна, тонким ребром проведена.

1936

■
Як гомонять сади нагірні!
Їх ранній вітер побудив.
За їх плечима темних злив
Хмуріють обриси невірні.

Півнеба осінь прилягла,
Півнеба — в володінні літа.
Там дикість бурі, подих зла,
Тут мир і лагода розлита.

Глибокий південь в очі віє,
І плеще теплий океан,
І крізь прозірчастий туман
Чиєсь вітрило пломеніє.

І я неначе на грані
Якогось краю чарівного,
Де вільно бавитись весні
При домі вересня сумного,

Де жар і холод, блиск і мла
Живуть край себе в супокою,
Як на рослині два стебла,
Одною плекані рукою.

Маріюпіль, 1936

■
Як на півдні темніло грозою!
Як кували зозулі
Перед тучею вихровою,
Скликаючись через ріки,
Через темні бори великі!

А дощ зашумів та й одбіг!
Ой одбіг, наче в прірву ліг,
Помчав далеко, на інші оселі,
Як сокіл, майнув — і не глянув!

Чи там його краще вітають?
Чи там йому одчиняють
Різьблені вікна, золоті брами,
Підносять угору руки з вінками —
Підносять руки, хороше славлять,
Високі крісла на луках ставлять?

... Одна капелька забриніла,
Та й та ту ж мить догоріла...

1937-1939

■
Ніде дневі розширяться:
Цілий світ обвитий хмарами,
Наче опрядом опрядений,
Сірим замотком обмотаний.

Вітер шастає під аґрусом,
В верболозі стрепехається,
Колихає білим деревом,
Верховіття кленів торсає.

Не веліла осінь заздрісна,
Щоб дерева величалися
Спадком літа добромисного, —
Все обірване, обтрушене!

Але гордо і незаймано
Нелинь-дуб стоїть на заліску;
Листя жовто-червонястого
Не дає вітрам обносити.

Не дозволить він красу свою
Волочити по лощовинах,
По колькій тернині шарпати,
В сиву памороку кидати.

Аж коли весна розсвітиться
І весь світ обвіє голубо,
І протеплить тіло велетня
До осердя потаєнного, —

Гарне листя вільно скине він —
Не в полу вітрам-зайдисвітам,
А на плечі юним проліскам,
Рясту синьому, баранчикам.

■

Над рікою Дінцем,
На колишніх полях половецьких,
Мир і спокій лежать уночі:
Не гримлять харалужні мечі,
Ні лис не бреше, ні див не квилить,
Тільки зорі, оббризкавши темну блакить,
Одна перед одною грають вінцем.
Да не видно ж ніде половчина,
Ні коня його, ні стріли —
На руську державу хули, —
Твердо стала неоглядна Русь,
Славна Русь-Україна.
Буйно зріє пшениця у полі;
Де долина, там клени й тополі.
Що тополі — мов башти камінні,
А клени — як ті шишаки.
Да під кленами, в темнім затінні,
Як леліяні квіти, хатки.
Там руська жона — наче пава;
Не боїться розбійних гостей,
Не здригаються шиті рукава,
Ні сама вона, величава,
Над колискою милих дітей.
І на рідний далекий Дунай
В'ється в темряві пісня весела;
Ріки повні, поля — як гай,
Міста раді, щасливі села.

1939
Гадяче

■

Як інколи сумую самотою,
Не знаючи, відкіль пливе печаль,
Мені буває жаль,
Що я, не владний над струною,
Не можу музику збудити,
Журливу дівчину у райдужному строю.

І гасне звук німий. Але приходиш ти,
Стареньку хустку кинувши на плечі,
І, поки тьмиться дальній вечір,
Вдивляєшся в прозірчасті мости,
Високо знесені на заграві блідавій,
У хмарні рисочки, начеркнені на ній,
В насумрені доми й споруди величаві;
Руками пам'яті находиш світлу ланку
В іржавім ретязі давноминулих днів.
І ось твої слова,
Зриваючи зневірену мовчанку,
Звучать як спів,

як щастя музика жива.

Зачинить ніч зорі ясне вікно,
Та вже природа з нами заодно:
Мов зерно на простелене рядно
З малого паросня розвіяної тучі
При місяці спадає дощ блискучий,
Розворушає чорний бір,
І з бросток смоляних, з некошених полявин,
З дрібних перелісків, з зарослих озерявин
Навала пахоців пливе до нас у двір,
І молодість нову вливає в давні сни,
І плеще полум'ям забутої весни.

1940. 2/VIII
с. Банне

■
У завулку вузькому
Тонко мглиє туман;
Тінь високого дому
Полонила майдан.

Наближає смеркання,
Мовкне вітер-казкар...
Холодок зов'явання
Обіймає бульвар.

Сяє захід святочний,
Мов цвіте оболонь;
У кав'ярні молочний
Розпустився вогонь.

Ніжним полум'ям канна
Серед скверу горить.
Мить життя несказанна
Невідчутно летить.

9/X 1940

■
Дні мигтіли, як при сонці дощ —
Над водою, над татарським зіллям,
Над горбами, де полинь та мох.

Світлих безліч, а між ними — ворон.
Налетів — і сірий мур муріє
І на нім волоссям трупа трави.

А слідом — павучим кроком ніч.
Місяць — гребінь — на ліси далекі,
А на мене смуток та непам'ять.



Натрусилось по дворах соломи,
А зірниць на соняшнім сліду.
Натяжіло втоми
У твоїм саду.

А ти ж наповнено світилась.
Як бростка на весні.
Була в руці ночей волотка,
У другій — памолоток днів.

Я руку простягнув за ним.
Ти усміхнулась, оддала
І раптом за плечем моїм —
Два крила.

І жаль згадати! Що замчало
За дальній гаю ріг,
А що ворони позобали
Край степових доріг.

Ти засмутилась. Жовто так
На скошеній луці!
Чорний мак
Остався в твоїй руці.

21/VIII



Ти хотіла подивитися на зорю.
Було ще темно.
Незліченні зірниць юрмилися над сходом,
Нависаючи, як чашечки конвалій.
Де-не-де перебігав вітер.

Тоді —
Зоря замріла як груди іволги.
У полі, над дорогою,
Нагорблені ведмеді, зіп'явшись на задні лапи,
Приреченно почалапали за обрій.

Раптом —
Дорога зірниць заголубіла,
Дерева розступилися,
І ми чули, як вітер блавав:
Ведмеді, ведмеді, не скидайтеся тополями,
Не скидайтеся.



Що дивного, що вулиця пуста,
Що вечорами не співає молодь?
Вікно, як муром, льодом зароста,
Ручайних вод зав'язано уста,
І потоптом бреде по полю холод.

І з вечора на тверді темносиній
Нема моєї зірки між зірок,
Немов і там був ураган осінній
Та й повалив блискучий теремок.



Вже ані словом, ні співом, ні блиском очей не
приваблю
Юного серця. Та є в мене доня, мій паросток ніжний,
Буде любити мене і вечірнього. Буду їй милий
Навіть тоді, як затихну під брилами смертної ночі.

ПОЕМА
"СОHЦЕВА ПОМСТА"

СОНЦЕВА ПОМСТА

Східня легенда

Колись у давній давнині, — є в людях поговор, —
Численні карлики жили серед кавказьких гір,
Такі дрібні, що папороть здавалась їх очам
Високоверхим деревом з розложистим гіллям.
На неї лазили вони, стинали гілочки
І мудро будували з них хороші теремки.
І добре жити їм було. Розумні та сильні,
Вони уміли ставити огради кам'яні,
Стріляти з лука дичину, багато мали стад,
Удозвіль зерна й волокна. Ні віхола, ні град
До них не відали тропи, і непокійний грім
Загонів хмарних не збирав під небом їх ясним.
Дбайливе сонце день-у-день рівняло їм тепло.
І загорділо серце їх. І в лагідне чоло
Свого світила доброго наміривши стрілу,
Вони казали сміючись: "За що йому хвалу
Ашуги наші віддають? У світлі, чи в імлі,
Однаково зділіємо прожити на землі".

От сталося, одного дня з-за височин гірських
Прозірчаста колисочка залинула до них,
І легка як рослинний пух, у сонному лету
Поколихнула цвіт лучний і стала на цвіту.
Поглянули, а там лежить розкохане дитя;
На нім зірчаста тканочка ще й сине сповиття.
А очі темногубі, і золотим пушком,
Мов крайкою обведена головка над чолом.
Такого дива не було відколи ясен-світ!
До нього цмокають, воно сміється на одвіт.
"Да там то ж красне!" — каже хтось, милуючись малям.

І ознайомили: "Немовля віщує радість нам.
Хто буде кривдити його, хай знає: смерть за те!"

Минає час. Чудне дитя, немов з води росте.
Ще до місяця сп'ялось ходити, а до двох
Увочевидь переросло щонайбуйніший мох.
А й не закропиться нічим, крім меду та роси.
І виросло на юнака величної краси.
Та що по тім? Якийсь чудний удався той юнак:
Скрізь нишпорить, чогось глядить, не бавиться ніяк,
Все хмуриться замислено, не любить ні з ким,
І часто світлий зір його темнить печалі дим.
Уже на нього дивлячись, журились діди:
"Коли б лишень од хлопчика не скоїлось біди!"

Між ними був один горбань. Чотири сотні літ
В його стуманених очах напівзатмили світ.
Тепер глядів він череди, а здавна був герой.
От раз його на самоті питає хлопчик той:
"Ви, карлики, потужний рід. Ні ворог, ні чума,
Ні дикий барс вам не страшні. Скажіть, невже нема
Такої сили, що могла б поталувати й вас?"
"Нема ніде, — прошамкав дід, — щоб я так кози пас!"
Але по намислі додав: "Хіба б таке було,
Щоб хуртовиною на нас бавовни намело,
І загорілася вона, то аж тоді, либонь,
Судилася б загибель нам: пожер би нас вогонь!"
І тільки змовив ці слова недбалий лепетій,
Як там, де щойно був юнак, заюртувався змій
І став на хвіст і вистромив загрозливий язик
І, збивши бистрими крильми, бурхнув угору й зник.
А де ж юнак? Огледілись — і слід запав... Нема!
Великий страх поняв усіх! Страхались не дарма.
Був день. За муром кам'яним ходило стадо кіз.

Кругом, по горах та ярах, дрімав одвічний ліс.
З кущів осотових не міг зорястий знятися пух.
І раптом прикро заволав стурбований пастух:
"Біда! Загуба! Лишенько! Пропали ми навік!
Дак ось кого плекали ми! Дак ось чому він зник!"
Усі метнулися на крик. "Чого ти? Де біда?"
"Сліпі! Не бачите? В козла трясеться борода!"
"Дурний же ти!" — "Еге, дурний! Це ж вітер, а у нас
Спредвіку вітер не гуляв!" — і в сльози козопас.
Тоді проміння соняшне у жовтий дим лягло,
І з високости клаптями бавовни понесло.
Глухими мір'ядами летіли пластівні,
А їм услід тиснулися нові в височині.
Як туча сутінь гуснула. І потьмарився світ,
І вийшов з душної нори на охолоду кріт.
Тоді рвонуло борвієм, і в омраку важкім,
Мов скелями привалений, озвався зглуха грім.
І загули й склонилися нагірні дерева,
І, вічна голосільниця, заплакала сова.
Гучніше грянуло. Вогонь проскочив в темноті,
Упав, стаївся, вигулькнув і раптом золоті
Угору скинув омахи, мов жмутки злих гадюк,
Що намагались видертись з чиїхось темних рук.
І загорілася земля, і страшно зойкнув звір,
І затремтіла заграва на верховинах гір.
І в хруску дерева захряс крик розпачу: "пожар!"
І в воду кидався й тонув збезумлений товар.
В огні кипів і косогір, і яр, і оболонь,
І пташка, злинувши з вогню, знов падала в огонь.
Орел, високо вибившись могутими крильми,
Один тужив, клекочучи, за милими дітьми.
І довго люте полум'я сичало і рехло,
Скарлючено вгризаючись у дерево й стебло.

І простяглась пустеля там, де був квітущий сад,
Куди літав крадящий птах клювати виноград.
Пропали бідні карлики! Лиш мури кам'яні
Про необачне плем'я їх нагадують одні.

ПЕРЕКЛАДИ

З ЛЕРМОНТОВА

Дубовий листок одірвався од рідної віти
І в степ закотився, жорстокою бурею битий.
Засох і пов'янув він з холоду, спеки та горя;
Аж ось докотився нарешті до Чорного моря.

Край Чорного моря чинара стоїть молодая;
Милується з вітром, зеленими вітами грає;
На вітах зелених — там райські гойдаються птиці;
І дзвінко співають про славу морської цариці.

Припав мандрівець до відземка зеленої кралі.
Притулку на час він благає в глибокій печалі
І каже він так: я дубовий листочок самотній,
Дочасно я виріс в отчизні моїй непривітній.

Я довго по світі блукав без мети сиротою;
Засох я без тіні, змарнів я без сну та спокою,
Прийми ж нещасливця між листя своє смарагдове,
Тобі не одне я повім повідання чудове.

По що ти мені? — молода відрікає чинара. —
Ти жовтий, брудний — і синам моїм свіжим не пара
Ти бачив багато — та нащо мені небилиці?
Мені вже і райські давно надокучили птиці.

Іди собі далі, мандрівче! Тебе я не знаю!
Я сонцеві мила; для нього цвіту і сіяю;
По небу я віти розкидала тут на просторі,
А миле коріння купаю в холодному морі.

РУСАЛКА

З Готфріда Келлера

Ніде удар крила не порушав спокою,
Сліпучий білий сніг так тихо спочивав.
Щоб хмарка простяглась під твердю голубою!
Або щоб хлюпнув десь водою мертвий став!

Жемчужне дерево в воді зростало дивно,
Сягаючи верхом під зеленастий лід;
На дерево сп'ялась русалка й неодривно
Крізь льодову кору дивилася на світ.

Я в самоті стояв на склі тонкого льоду,
Що відділяв мене від темрявого дна.
Так близько бачив я її чудову вроду, —
Край самих ніг моїх білілася вона.

З плачем гамованим вона з замкнення того
Шукала виходу в покрівлі крижаній.
О не забуду я лиця її сумного,
Завжди, завжди воно ввижається мені.

СТАТТІ
І ПРИМІТКИ

Поет і його доля

Олекса Веретенченко

В історії української літератури творчість Володимира Свідзінського належить до найвищих досягнень поетичного мистецтва. Ця істина давно вже засвідчена багатьма письменниками й поетами різних поколінь.

Юрій Смолич у своїх мемуарах — *Розповіді про неспокій немає кінця* (Київ, 1972) — подає чимало цінних спостережень: "В нашому ж літературному колі тієї пори — двадцятих і тридцятих років — авторитет Свідзінського визнавав навіть Михайль Семенко, що з своїх футуристичних позицій взагалі заперечував поезію та пророкував їй відмирання. Свідзінському, — перед тим, як подати до друку, — прочитував свої твори Павло Тичина. А Майк Йогансен, який, мабуть і не читав віршів, окрім власних, — знав усі поезії Свідзінського напам'ять і охоче цитував їх при народі" (стор. 148, треба читати: при нагоді).

Пригадую, мені також оповідали у спілці письменників, що, фактично, Свідзінського "відкрив" Майк Йогансен. Яюсь він заскочив до редакції журналу *Червоний Шлях* — і, схопивши на столі Свідзінського зшиток, хутко переглянув сторінки, а потім щиро вигукнув:

— Знаєте, Володимиру Юхимовичу, та ж Ви пишете краще від мене! — Так сказати міг лише Йогансен. Пізніше повідомив Бажана, Рильського й Тичину про свою "знахідку".

Втім, я б не сказав, що він "і не читав віршів, окрім власних", бо Майка і Михайля не можна порівняти. Обидва —

сильно суперечні особистості, та й люльки до курення в них були відмінні: "футуристична" виглядала знаком запитання, а "контрабандна" — гранчаста і пряма — стриміла знаком оклику!

Людина пізнається по всьому, навіть як вона курить. Перше місце між поклонцями тиміяму завжди посідав Юрій Смолич, хоч, правда, був він не з люлешних. За столом президії нарад він пускав цигарковий дим величезними колами, гейби ілюстрації до промов...

На жаль, того "диму" не позбавлені і його теперішні писання, що й сам він змушений признати в покаянному листі до редакції журналу *Вітчизна* (ч. 12, 1972), де раніше друкувались мемуари... Схибило перо — хвалячи Мальро!

В найцікавішому для нас розділі спогадів Ю. Смолича — "Свідзінський" також трапляються деякі похибки, що їх потрібно справити на майбутнє.

"Села Маняків, звідки родом Володимир Юхимович, я не знав", — пише далі Юрій Смолич на сторінці 155.

Треба знати — те село насправді зветься Маянів (тепер Немирівського району, Вінницької області). Там і народився поет 9 жовтня 1885 року в родині священика. Вчився в Тиврівській духовній школі та в Кам'янець-Подільській духовній семінарії. Закінчив Київський комерційний інститут. Працював у земстві. Під час Першої світової війни два роки жив у Галичині. З 1920 року працював мовним редактором у видавничому відділі Подільської народної управи, а з 1925 року в Державному Видавництві України (Харків) та в літературних журналах.

Друкуватися почав з 1912 року в *Українській Хаті* (вірш: "Давно, давно тебе я жду"). Дебютував першою збіркою *Ліричні поезії (1922)*. Власним накладом видав другу збірку *Вересень (1927)*.

Бувши знавцем старогрецької та латинської мови, перекладав з Гесіода й Овідія. 1939 року в його перекладі появились Арістофанові комедії "Хмари", "Жаби", "Оси". Тоді ж таки зладив уривок для загального перекладу вірменського народного епосу "Давид Сасунський".

Крім того перекладав з німецької мови Готфріда Келлера, з еспанської Льюпе де Веґу ("Овече джерело"), з російської М. Ю. Лермонтова, прозу І. С. Тургенєва ("Напередодні", "Перше кохання" та ін.).

Здійснив майстерний переклад найвизначнішої пам'ятки Київської України-Руси "Слово про похід Ігорів, Ігоря, сина Святослава, внука Олега" — першодрук у *Літературному Журналі*, Харків, 1938, ч. 5, стор. 95-110.

Третя збірка *Поезії (1940)* вийшла у Львові. Четверта (*Медобір*) зосталася посмертною.

Як повідали, В. Свідзінський загинув при евакуації культурних сил з Харкова 12 жовтня 1941 року. Згорів живцем у замкненім бараці біля Старого Салтова, разом з іншими діячами...

Про жахливу подію я довідався аж через рік від проф. М. М. Оглоблина та перекладача з еспанської мови М. О. Іванова, коли повернувся до Харкова, потрапивши в оточення на фронті. Трудно було йнати віри, чого лише тоді не говорили, але Микола Олексійович, приятель поета, запевняв, божився, плакав і прохав мене зберегти спадщину Свідзінського, яку я прийняв з рук Миколи Миколайовича. То був досить об'ємистий манускрипт, чи точніше машинопис, сколений двома канцелярськими скріпами, на першій сторінці під віршем "Бистрий день упав за гай далекий" — позначено фіялковим олівцем: В. Свідзінський, Ненадруковані поезії (частина). Чи збереглися недруковані поеми, невідомо. Одначе казкову поему Свідзінського "Сонцева помста" я розшукав у моему письмовому столі й долучив до цілості. Колись, перед війною, хотів було передати її через радіо, вже й актор підготувався, навіть проба відбулася, і раптом така неприємність — від цензорів настигла заборона! Ця обставина дуже занепокоїла Свідзінського, тоді в заміну ми дали "Сопілку". Певно, йому не раз повертали твори без жадного пояснення: з добою неспівзвучні, або незрозумілі, чи, може, там символіка двозначна? На таких поезіях з лівого боку вгорі В. Свідзінський робив скорочені позначення:

"пов.", "повер.". Тож не дивно, що його збірка 1940 року *Поезії* охоплює всього 65 речей, бо 43 "повернено з в-ва".

Що ж до поеми "Сонцева помста", то я лише згодом усвідомив собі становище кожного, хто міг би почути раптово, вмикаючи радіоприймача:

"... За що йому хвалу
Ашуги наші віддають? У світлі, чи в імлі,
Однаково здоліємо прожити на землі".

Це відразу могло б нагадати співців "сталінської дружби народів" — орденоносних ашугів, бахшів та всіляких інших акинів. Через те й заборонили поему для радіомовлення.

"А діло було так, — через чверть століття пізніше Юрій Смолич пише. — Коли Харкову почали загрожувати гітлерівські десанти і почалась евакуація міста, ми, письменники, теж почали одержувати евакуаційні талони. Першим ділом ми (я тоді очолював Харківську організацію письменників) з Наталею Забілою (вона тоді заступала секретаря парт-організації) евакуювали письменників іноземних, прибитих до Харкова хвилями війни й відступу.

"Другою чергою поїхали всі старші віком та хворі. Отоді ми запропонували евакуаційні талони й Володимиру Юхимовичу. Але Володимир Юхимович прийняти талони відмовився, пославшись на сімейні обставини: дружина лежала тяжко хвора, нетранспортабельна, і він залишити її не міг. Тож просив відкласти його евакуацію аж поки дружині полегшає" (стор. 154).

На цьому місці слід внести корективу: свою дружину Володимир Юхимович утратив десять літ раніше, він мав лише доньку.

Того самого дня, про який тут мовиться, я заносив до редакції *Літературного журналу* свій переклад. Внизу, у вестибюлі, привітався з Володимиром Юхимовичем: коротка розмова, та довга розлука! Швидко, попрощавшись по-військовому, я вийшов на вулицю, але вже за хврткою мене

Вийду, гляну на гай,
Бачу — берест і клен,
Тут і далі і там,
Кожавляють руками,
Полубинь розвіваючи.

В. Свідзінський

А за нами кругом
Плечі світяться хмар.
Она врятувала одна,
Там ставлася друга —
Світлі, гримуться хованки.

В. Свідзінський

1953

Репродукція машинописної сторінки
з повзією "Вийду, гляну на гай..."

догнав знайомий голос. Володимир Юхимович підійшов упритул і розгублено запитав:

— Що робити? Чи брати талони? Їхати чи ні? Донька ж моя дуже хвора...

Таким його ніколи ще не бачив — з обличчя було видно, як він глибоко страждає.

— Куди ж Ви поїдете? В Сибір на голод? — спитав я й відповів. — Скрізь паніка, пробитися не можна. Ви ж не покинете доньки!

Але його таки змусили покинути...

Ось що пише далі Юрій Смолич про кульмінацію тих подій:

"Та трапився невдовзі отой прорив танкового десанту під самий Харків — нагло, вночі евакуйовані були всі письменники, і ми з Забілою в тому числі, разом з великим загonom інтелігенції різних професій — і відразу нам нічого не стало відомо про Свідзінського: в евакуаційному ешелюні його не було. Аж згодом нам стало відомо, що слідом за нашим вирушив ще один евакуаційний ешелюн, людей евакуювали похапцем, декого навіть без попередження — аби мерщій вивезти з-під німецького наскоку. В тому ешелюні були письменники: Свідзінський та російський поет Веденський, режисер Юхименко з дружиною. Ешелюн цей попав під бомбардування з повітря, кілька вагонів розбомбардовано, і люди в них, справді, загинули в огні бомбардування. Був поміж них і Володимир Юхимович Свідзінський.

"Це стало відомо від поета Веденського, що їхав в іншому вагоні, не розбитому бомбами, — він добувся, либонь, до Куйбишева. Пізніше, в дні війни, він вмер — здається, від пневмонії.

"Свідзінський загинув" (стор. 154).

Так виглядає друга версія загибелі Свідзінського в інтерпретації Юрія Смолича. Від попередньої вона мало чим відрізняється: в обох випадках — смерть одна. Дивна доля поета.

Втім, я гадаю, друга версія найбільш імовірна: Юрій

Смолич напрочуд влучно розмахнувся фашистською бомбою.

Справді бо, бомбардування із повітря відбувалися дуже часто. Саме тоді була тяжко поранена моя вікопомна дружина: в порожньому селі Устимівка, Семенівського району, Полтавської області, на грядку землі, окуповану трьома жінками, скинуто бомбу — зовсім не фашистського походження. То було "попання" від своїх, що виконували бойове завдання на залишеній території...

Так, Володимира Свідзінського не стало. "Це величезна, болісна втрата для української радянської літератури, — висновує Юрій Смолич, — втрата видатного поетичного таланту і втрата його талановитих творів.

"Жаль за цими поетичними шедеврами.

"Великий жаль за прекрасним поетом, чудовою людиною" (стор. 155).

Читаючи ці рядки видатного українського прозаїка, мимоволі спадає на думку: якщо Свідзінський не був арештований, і не був на окупованій території, а став навіть жертвою фашистської бомби, то чому ж його творчість підпала забороні? Хіба засуджений посмертно? Адже в *Антології української поезії* (К., 1958) про нього немає ніякої згадки. Щойно в збірнику *З поезії двадцятих років* (К., 1959) уперше надруковано декілька речей, та й то при умові безпідставної модифікації його прізвища (Свідзинський). З цього й почалась навмисна плутанина: і в *Історії української літератури*, і в *Українській Радянській Енциклопедії* — раз так, а раз інакше.

Всі сторінки манускрипту "Ненадруковані поезії (частина)" — понумеровано і раз або двічі підписано автором.

107 підписів Свідзінського звучать, як посмертна петиція, як вічний протест загиблого поета проти наруги над його пам'яттю.

Перед війною я майже кожного дня зустрічався з Володимиром Свідзінським. Він мешкав на далекій Основі (Залютинський провулок), але більше часу проводив у

бібліотеці спілки письменників та будинкові "Слово". Казав передрукує нову збірку, і я зацікавився її назвою.

— "Медобір", — тихо, ніби соромлячись, відповів мені Володимир Юхимович. Це слово трохи мене збентежило, здалося — не дочув, тому знову запитав: "Медозбір" — кажете?

— Ні... "Медобір", — підкреслено повторив Свідзінський.

Тож немає двох думок, сумніву немає! Єсть і гори на Поділлі, зветься — Медобори: тобто, означення плодоносної місцевости, багатой на медовий цвіт.

Так манускрипт, що вернувся до мене, — "Ненадруковані поезії (частина)" — згодом, згідно з волею поета, я охрестив на "Медобір" і під цією назвою виходить у світ його четверта збірка.

Восени цього 1975 року сповняється 90-ліття з дня народження Володимира Свідзінського.

На Україні живе поетова донька, що зберігає архів свого батька. Дещо з того було опубліковано 1968 р. в харківському журналі *Прапор* і київському збірнику *Поезія*. Потім знову на багато років заглухло все, як ніч...

Та знайшлися люди в діяспорі, яким справа видання творів Свідзінського лежить на серці, і вони посприяли ділом, замовивши добре слово. Маю на увазі дорогих колег — Юрія Шевельова, Григорія Костюка, а за ними щиро відгукнулися — Микола Лебедь, Богдан Кравців. До них моя найбільша подяка!

Володимир Свідзінський

Емануїл Райс

*«Чем продолжительней молчанье,
Тем удивительнее речь».*

Н. Ушаков

...Якщо можна так висловитися, українська поезія стоїть на трьох стовпах: Шевченко, Франко і Леся. Вони — її плоть і найнадійніша субстанція, основне джерело її життєвих сил.

Але для того, щоб у цьому переконатися, треба знати українську культуру зсередини, не обмежуючись розгляданням її фасади, треба відчути розмах її сходової клітки, системи її внутрішніх кріплень, на яких держиться кістяк усїєї будови. Сьогодні ми ще не можемо навіть передбачати висновків, які майбутнє зробить, наприклад, з *Соняшних клярнетів* Тичини в міру їх засвоєння культурною свідомістю національної еліти. Можна сказати, що під цим поглядом Тичина ще і не починався. Відкриваючи для мови виразні можливості, які перед тим не існували, він тим самим сів зародки думок, про які він сам, мабуть, і не мріяв.

Оновлюючі мову шедеври мистецького слова — це кресленики тих глибоких основ, з яких у майбутньому зростуть нові елементи та форми національного космосу, який сьогодні ще сам себе не знає. Зростаюча шляхетність мови поширює межі свідомости і збільшує певність своїх сил

у людей, які нею говорять. Вони зважуються на те, що давніше здавалося їм неможливим, навіть у ділянках, які на перший погляд не мають з літературою нічого спільного. Виробленість мови вдосконалює життєвий звичай великих центрів і сприяє швидкому зростанню точної та абстрактної думки. *Доктор Серафікус* Домонтовича був би неможливий у країні, яка говорить мовою епохи Котляревського або Г. Державіна. В якій би ділянці думка не працювала, вона живиться сугестіями даної літератури. Та чи інша шляхетна риса в пейзажі Рильського або вдалий зворот мови у Плужника, що сам западає у пам'ять, можуть допомогти, наприклад, біологові або хемікові в шуканні зв'язків між обсервованими явищами. Бо світ є єдиним, і побачене духовним зором на одній ділянці може безстосовно доповнити фрагментарну картину другої. Хоч ми і не можемо знати, якими шляхами одна мисль породжує другу, один образ зароджує другий, проте ми такі явища спостерігаємо на кожному кроці.

Але, коли я потрапив, як дикун, у саму гушавину феномену, мій зір вразив сильніше, глибше і триваліше не той чи інший з названих деміургів будованого українського космосу, а непомітний на перший погляд поет, якого я не зможу забути.

Це — Володимир Свідзінський, посмертна доля якого ще страшніша, ніж у Норвіда.

Шевченко, Франко і Леся — хліб насущний, без якого ніщо, ні людина, ні культура, жити не можуть. Але Свідзінський — це найпрекрасніша з квіток, що їх українська людина зростила у своєму саді.

Якби «спутнік» або яканебудь інша атомовая мерзота зруйнувала нашу цивілізацію, але чудом вижила на її руїнах людина знайшла б у диких будяках томик віршів Свідзінського, то... забувши про свою безбережну самотність, вона напевно покинула б навіть ловити потрібних для прохарчування велетенських щурів і всією істотою поринула б у дорогоцінний відгомін відійшлого світу.

Але такого томика нема і, мабуть, не може, на жаль, бути. *Nabent sua fata libelli*, а фатум спадщини Свідзінського є особливо суворим, жорстоким до загадковості. Ми, видимо, на такого поета не заслугували, якщо вищі сили світу, на мить показавши нам його неясні обриси, знов його від нас забирають.

Поезія може бути великою, потрясаючою, грандіозною, головокрутно глибокою. Але найціннішою є поезія конечна, та, без якої жити не можна. Це правда, що Джон Мілтон — поет великий. Англійська критика одногосно признає йому у своїй пребагатій літературі друге місце після Шекспіра. В його віршах ви знайдете, скільки схочете, не тільки яскравих образів, сильних почувань і словесної музики, а й глибоких містичних проникнень у суть речей. Але... без нього жити можна, а от без його значно скромнішого сучасника Ендрю Марвелла — не можна. Марвелл повсякчасно тягне до себе, і я беру з собою на ферії не Мілтона, а Марвелла...

And Pan did after Syrinx speed,
Not as a Nymph, but for a reed...

Свідзінський для мене — найпотрібніший з українських поетів.

Хлебніков говорив: «Поезія — це як подорож. Вся справа в тому, щоб побувати там, де перед вами ще не бував ніхто». Світ Свідзінського — це країна, де ще не ступала людська нога, країна, що вражає своєю новістю та незвичністю. Занурившись у неї, не знайдеш доріг назад. Ця країна — найзаповітніша прабатьківщина нашої душі, така далека, така глибока, така прихована, що тільки велике чародійство могло злегка відкрити її для нас. І ми її впізнали!

Нехай ця прабатьківщина далека, відкинута, забута. Але вже сам покров забуття свідчить про те, що під ним таїться:

*Нерозвійно нагусла над мокрим вікном
Осліплених днів капамуть...
... І сіріє печаль моя,
Як під льодом трава.*

Ця болюче рідна країна, що захоплює своєю близькістю, вже існувала, коли ще не було нічого, але вже тремтіла спрага, з якої вирости наші душі. І не насититися нам ніколи цим найрідкішим повітрям невимовної гостроти та свіжости, що раз на всі часи звідти повіяло.

Тільки воно — життя. Всяке інше земне повітря — це тільки тлінь, тюрма або соціалізм — як кому більше подобається.

Поетові далось невловне, сокровенне, райське — далось через мовчання, при зосередженій заглибленості в самого себе, через цнотливість та стриманість, яка відкидає все сумнівне задля збереження чистої суті свого буття. Відмова від зовнішнього світу відкрила Свідзінському світ внутрішній, справжній, в тисячу разів кращий, якому його віще слово дало нев'янущу красу. «Самотність, труд, мовчання», як він сам говорить в одному з своїх віршів — от де секрет довершеного ним чуда.

Свідзінський посідає на рідкість глибокий досвід смерти — вона його манить і вабить, і він гірко пізнав її за життя, через смерть улюбленої дочки*, про яку він говорить з стриманим стражданням і з розбрюючою простотою:

*Встала між нами розрив-трава.
Розрив-трава високо росте,
Розірвала ночі і дні...*

І хоч він переживає розпач, смерть для нього наділена таємничою силою. Про улюблену покійницю в труні він говорить:

Сама непорушна, ти всіх вела...

Для Свідзінського смерть — незрозуміло, непереможливо приваблива. Він говорить про кладовище майже з захватом:

*І так прийшли ми в дивне посілля,
Дивне посілля, де жадного дому.*

*Мало б бути: дружини — З. Сулковської — якій і присвячені цитовані нижче вірші. Упор.

*Ніде не видно високих вікон,
А тільки віти шумлять і віють...*

Смерть — велично урочиста. Вона — вихід у недоступні смертному простори, в світі великі і прекрасні:

*Зідхнуло сонце. Повіяв подих
Тиші великої...*

Поет зображає з однаковою конкретністю і бистроплинність земного життя, і вічність, уловлену завдяки незначному на перший погляд деталеві:

*Павук угортає старощі в павоть —
Не вгорне...*

І хоча:

*Я знаю: усе вмирає,
Квітка у полі,
Дерево в лісі,
Дитина в місті —*

таємниця смерти нерозривно пов'язана з життям:

*Ночі і дні... як крила ластівки:
Верх чорний, спід білий, а крило одно.*

І тому поет прагне влитися в «тонке палання... часу небесного спокою».

Навіть більше, через смерть йому діалектично відкрилися приховані глибини життя і, хоча сонце йому і говорить: «Милої дружини не сподійся оживити», хоча він повернувся з своєї потойбічної мандрівки на землю з порожніми руками, «живуща вода» безсмертно струмує з його віршів, і ніде в усім світі її більше не знайти.

Існує оповідання про комічного актора, назв'ям його Джованні, який кожного вечора смішив публіку до сліз. Але сам він терпів на тяжку меланхолію і прийшов до психіатра лікуватись. Той йому порадив ходити в театр і дивитись на

коміка Джованні. «Але Джованні — це я сам, докторе!» — відповів йому пацієнт.

В цьому трагедія Свідзінського. Хоч він і «знайшов неходжені дороги» і промкнувся в недоступні нікому тайники світобудови, «живущу воду» він зумів звідти принести тільки для нас, тоді як сам він далі слухає смерті і вглядається в її царство, як от у прегарному вірші про друга, улюблене місце спочинку якого було на цвинтарі біля вокзалу.

... Близько того місця
Ти лежиш тепер під тінню іви...



Поезія — не сукно, і її не можна міряти аршином. За життя Свідзінського вийшли три збірки його віршів: *Ліричні поезії* (1922), *Вересень* (1927) і *Поезії* (1940); остання з'явилася у Львові, коли вже почалася друга світова війна. Я цих книг і на очі не бачив, а перераховую їх за даними Славутича і Кравцева. Та і чи є вони денебудь у вільному світі? Або хоч в СРСР? Все, що до мене дійшло, розкидане по післявоєнних журналах та антологіях. Якщо все це зібрати — і книжки не вийде, навіть маленької. Кількісно все це не більше, ніж те, що збереглося від німецького поета Якова Ван-Годдіса. Ті особи, до яких дійшли нужденні залишки його творчості, зрозуміють, чому я згадую його ім'я поруч Свідзінського. Творчість обох — це найвище досягнення в межах своєї національної літератури, від обох заціпіли лише жалюгідні крихти, і обох «зліквідували» тоталітарні тирані: Ван-Годдіса — Гітлер (за те, що він мав зухвальство обрати собі немилых начальству батьків), а Свідзінського спалили живим, відступаючи перед Гітлером чекісти — за не менш зухвале небажання проституювати своє перо похвалами Сталінові.

Натомість портрет Свідзінського не зберігся*. Цей

*У харківському журналі *Прапор*, 1968, ч. 1, на стор. 57 було репродуковане фото В. Свідзінського з молодих його років. На

великий мовчальник забрав з собою навіть риси свого обличчя. Як містична тінь, Свідзінський манить своєю недоступністю не менше, ніж своєю словесною всемогучістю.

Сила класичної традиції — не в короткозорому наслідуванні, яке породжує тільки безкрилу «антологічну» поезію і творить античних богів з підробленого під мармур тинку. Гекзаметр, пентаметр, логаед та інші античні розміри, не зважаючи на незчисленні спроби, ніде не прищепились органічно. Найзавзятішими ворогами класичної традиції показалися Буальо та Вінкельман, які піднесли її як зразок. Бо її сила — не в досконалості (все земне — недосконале), а в здатності до перевтілення, в умінні кожного нового покоління переосмислити і пережити античний світ наново.

Одні епохи бачили в ньому насамперед ясну гармонію і строгу правильність (французьке XVII та XVIII століття), інші — відповідність природі та життю (Кватроченто). Гете, один з перших, відчув в античності ключ до світових загадок (діялом Фавста з Хіроном під час їх сходження до Матерів). Наша епоха знаходить у греків своєрідну шляхетну монструозність (коні Пікассо та Кіріко). За світлою красою видимих форм ми відчуваємо холодну лютість, несвідому, дитячу, веселу жорстокість. Античний світ цінував красу більше, ніж добро та істину. Добро було неминучим наслідком формальної симетрії, що забезпечувала шляхетність, але була позбавлена сердечного тепла. Останнє влилося пізніше, через Біблію — третю з основ нового Заходу, поруч грецької гармонії та римської державности.

Обивателів чимало здивує властиве модернізмові пере-засвоєння класичної спадщини. Бодлер, Рембо, Малларме, Кьодель, Стефан Георге, Унамуно, Ван-Годдіс, Альберт Еренштайн, Інокентій Анненський, Томас Еліот, Езра Павнд і

основі цього ж фото зроблений портрет поета — гравюра мисткині Л. М. Герасимової, вміщена у ж. *Поезія*, 1968, ч. 2, стор. 59, репродукована в цій посмертній збірці. — Упор.

дуже багато інших основоположників модернізму були глибокими знавцями класичної Геллади і широко використовували її досвід у своїй творчості. Класицизм — характерна риса також і Свідзінського.

Антична поезія не знала рими, органічно властивої поезії нового часу. Якщо не брати на увагу останніх сорока років, коли поезія ще раз ступила на нові дороги, то впродовж п'яти минулих століть усе краще в поезії римувався. Неримований п'ятистоповий ямб, так званий «білий вірш», уживано головним чином у театрі, і він залишився, так би мовити, проміжною ланкою між поезією та прозою. Захоплені прихильники і послідовні учні греків та римлян — Петрарка, Гарсіясо, Ронсар або Кохановський — писали римовані вірші і виробили нові форми, що продержалися майже без змін до війни 1914 року: сонет, олександрійський вірш, чотири-і п'ятистоповий ямб та хорей.

Слов'яни особливо удосконалили чотиристоповий ямб, збагативши його на п'яни та пірихії. Цим розміром написана майже вся російська поезія, багато чого (і часто кращого) у Шевченка і в Тувіма. В теперішню пору ним блискуче користується Маланюк. Чотиристоповий ямб — це форма класицизму нашої епохи, подібно до того, як сонет Гонґори або Камойнша втілював класицизм ренесансу або барокко. Річ не в тому, щоб «оспівувати» в логаедах та в елегічних дистихах переодягнути в тогу і взуту в котурн сучасну людину, а в органічності поєднання форми з змістом, особливо цінній в античній поезії.

Чотиростоповий ямб, що його зустрічаємо у Свідзінського, виріс самостійно з його поглиблених студій давньогрецької культури. Чи не звідси спорідненість деяких його рядків з рядками Анненського?

*Півнеба осінь прилягла,
Півнеба — в володінні літа.
Там дикість бурі, подих зла,
Тут мир і лагода розплита...*

Зустрічаємо у Свідзінського і гекзаметр. Але найохочіше дозрілий Свідзінський користується павзником, у слов'янській поезії (крім чеської) надзвичайно рідкісним.

На Заході, особливо в Америці, дедалі більше поширюється форма, навіяна біблійним віршем. Маємо в цім разі рядки неоднакової довжини, ритм яких не можна звести ні до якого з тонічних розмірів.

Довжина та ритмічний рисунок кожного рядка визначаються не кількістю рівномірно повторюваних стіп, а, як сказав би, поетичною наснагою рядка, що кінчається там, де спиняється закладений у нього намір.

Хоча на перший погляд здається, що цей розмір — тільки замаскована друкарським засобом проза, проте кожен, хто пробував ним користуватися, знає, що він є найтяжчим з усіх можливих розмірів. Труднішим від цієї віршової форми є тільки вірш у прозі, особливо поширений у французькій літературі останніх десятиліть. Точні форми віршу несуть надхнення, як вода плавача; ритм внутрішньої музики, розгортаючися, сам підказує слова; або ці слова можна знайти і приладнати пізніше, в години спокою, після неминуче фрагментарного закріплення музичної хвилі на папері. А у «вільному» біблійному вірші не тільки кожен з рядків вимагає, щоб була відчута тільки йому одному притаманна музична лінія, але треба також стежити за його зв'язком з тканиною вірша в його цілості.

В російській поезії це зумів тільки один Хлебніков, в українській — тільки Тичина в поемі «Золотий гомін» і... Свідзінський. Але цей вірш іде в нього не від Біблії, а, як у Гельдерліна або в ранніх одах Гете («Прометей», «Пісня духів над водами» та інші) — від Піндара, який по-іншому, ніж Біблія, використав гармонію неправильно чергованих рядків.

В гострому, переривчастому ритмі таких рядків знаходить вияв і його душевна надламаність, і його чуйна настороженість. Цим розміром написана одна з кращих його речей, «Зрада» — цикл навіяних казкою віршів, що, як

здається, не дійшов до нас повністю.* Ці вірші насичені таємними, стародавніми мітами, що криються за казкою і є сповненими туги за невітленим і темних передчувань. У них розлите щось зловісне і неясне — нездоланне «не гаразд» тяжкого сновиддя. Поет блукає в замороженому лісі, в полоні у невідомого, пориваючи нас за собою заклиальною силою своїх уривчастих рядків:

— Чого ж твої очі в журбі?
Не нудно буде ї тобі:
День-у-день,
Рік-у-рік,
Повік,
Біля стовпчиків походжати
Та співати жальливих пісень,
Що зграбували тебе,
Що ти не можеш забути,
Що як же недобрим бути,
Коли небо таке голубе!..

Зеров також, поруч елегійного дистиху, культивував і сонет, і олександрійський вірш. Але його увага та інтерес були скеровані на Захід. Він мріяв про європеїзовану Україну середземноморської орієнтації. Зв'язок Свідзінського з Грецією ішов через Київську Русь та Візантію, за якими простягалися недостежні нетри рідного дохристиянського фолкльору. Але, щоб відкрити ці безодні світові мистецтва, Свідзінський використав словесну школу гелленізму.

Під багатьма поглядами він нагадує Тичину. Обидва вони — сміливі новатори. Обидва пов'язані з фолкльором. Уже в перших своїх виступах обидва вони вражають повною незалежністю від будь-яких впливів, виключившись з яйця при повній зброї своєї своєрідності та майстерності.

В той же час вони глибоко протилежні. Тичина зачарований красою земного світу. Хмари, що їх наніс *Vimer* з

*Шість нових віршів із циклу "Зрада" надруковані в цій збірці. — Упор.

України, затьмарили *Соняшні клярнети* його молодости. Його трагізм — у порушенні радості, надщербленої смертю та кровопролиттям.

Краса життя не перестає поривати за собою Тичину і досі. В одній з рідкісних оаз соцреалістичної пустелі, куди його кинув режим, є «Давид Гурамішвілі читає Григорію Сковороді "Витязя в тигровій шкурі"». В цьому діалозі, навіть у скерованому до вічності аскетизмі Сковороди —

*Тут Сковорода підвіся: слова твої ж ярі!
Щастя у душі шукаю — не в плотському чарі.
Що мені дівочі очі, голубії, карі? —
Зачинив я у світ двері — ме давхуре карі!..*

— відчувається відгомін туги за радістю життя. Повноту свого пристрасного до неї прив'язання Тичина вклав в уста Гурамішвілі:

*Ну от ти шукаєш щастя, але де — в пустелі?
Ну от ти угору рвешся — над тобою ж стелі!
Будь земним, життєупругим, як герой в новелі!
З Руставелі бери приклад, тільки з Руставелі!*

Але Свідзінський цілковито скерований до потойбічного. Він — холодно стриманий. Його фарби: синя, темно-зелена, фіялкова. Звичайно панують у нього присмерки, навіть ніч. Видимий світ — це лише далека країна, неясний натяк на безконечно прекрасне, потаєне в глибинах світобудови буття.

*І сонний блиск ласкавої блакиті
Під хмарами ясніє в глибині,
І чашечки латаття піврозкриті
Про дива дна розказують мені.*

Його сонце — це сонце мертвих, світло якого ми бачимо у сні. В його сприйманні світ набуває пронизливої яскравості середньовічної мініатюри — він ніби облитий свіжим весняним дощем.

*Осторонь лежав кострубатий грім,
Схожий на викорчований зглибока пень.
Мужні грози нахилилися, як женці,
В'яжучи перевеслами жмутки блискавиць.
Із-за дерева випорснув побігущий дощ
І оббризкав мене з золотої лійки.
Сніг лежав, пухнатий як росомаха,
Ліниво витягши дебели лапи.*

Свіжими і чіткими виходять у нього великі, широкі пейзажі:

*Наклав на лук очеретину,
Засмолену в кінці —
Переспівала гай високий,
Упала на луці.*

*А там ходив товар безглуздий,
Лінива вагота,
та й потрощили цівку-стрілку
Повільні копита.*

Але свіжими і чіткими виходять у нього також і штрихові етюди, по-природознавчому точні в деталях:

*... вітер рідного поля,
Протікаючи путь озвінку,
Темносиню гойдає мушку
На ячмінному колоску.*

Модернізм у Свідзінського виявляється в його рідкісній здатності згущувати матеріал через метафоричне зближення найбільш віддалених понять, і часом постають раптові осяяння, що розкривають перед нами безодні світовідчуження:

*... голубооке
навіяло тінь вечорову.*

Він уміє досягати цього і по-дитячому сміливою міто-творчістю:

*І сонце, як легкий птах,
Перелітає з дерева на дерево...*

Свіжість поєднується у нього з тонкістю:

*І поле вогко зеленіє.
В воді озерець дощових
Рум'яний світиться відтінок
Забутих тучею хмаринок
І сині плеса серед них.*

Ця поезія «не від світу цього» має також глибоке, чисто людське значення. Тоді як численні інші модерністи, навіть найбільш обдаровані, наголошують руйнуючі духові сили — розпач, гнів, споглядання негативного тощо, вірші Свідзінського, незалежно від сенсу тексту, випромінюють спокій, який непереможно опановує також душу читача. Глибокий душевний мир помалу-малу огортає трагічно мутні глибини особистої долі поетової і таємниць, що йому розкрилися, переливаючися через край кінцевим заспокоєнням, умиренням:

*І задавнена тиша спить,
Як налита в миску вода.
... речі спокійно живуть
Під глухою корою мовчання.*

Цей глибинний, тривкий, ясний спокій, що дається лише ціною цілого життя аскези та зосередженості, є кінцевою основою всякого буття. Весна, яка всіх звичайно збуджує та хвилює, у нього пронизана спокоєм. Взяти хоч би його подивугідні гексаметри:

*Пух золотої верби, як сніг, розлетівся по світі.
Приснуло буйним дощем — і стало тепла
прибувати.
З берега висох намул, острови затяглися
травною,
Слід повільної скойки на доннім піску позначився.*

Входить босий рибалка у річку і невід метає.
 З галасом хлопчики бистрі товчуться ввесь день
 коло греблі,
 Голі, на конях в'їжджають у воду, і пирхають
 коні,
 Морди підносячи вгору і повлячи в ніздрі повітря.
 Віє млосо юга, — з-за обрію громом страхає...
 Пух золотої верби, як сніг, розлетівся по світі...

В цих незабуваних рядках — гомерівський спокій, гомерівська простота. Але замість гомерівської урочистості — недоступне антикам почуття вічності. Це не весна, що капризно розворушує кров, а весна, що є частиною ритму вічності, на якому стоять цілими буття і світобудова, невідхильна і непереможна, як безконечне чергування прибою та відпливу, невичерпна весна духу Свідзінського, до якого я не можу вертатися без найглибшого хвилювання, а, повернувшись, не можу з ним розлучитися.

З поезії Свідзінського народилася велетенська сила, супроти якої не встоїть ніщо:

... І кільчик тоненький
 Вийде з малого зерна. Напочатку несміливий,
 кволій,
 Він до трави молодої тулится боязко буде.
 Голову потім підвівши, упевнено гляне круг себє.
 «Буду владати цієї країною. Чуєте, трави?
 Тут розцвіту, розхилюся, розсію потушний
 нащадок.
 Слово незламне моє. Зачувайте, готуйтеся до
 бою».

І так воно і буде. Тлінне тіло поетове комуністи могли спалити. Але його слово знищити їм не вдалось, і за ним — безсмертна майбутність.

Передрукований тут есей Емануїла Райса був опублікований у журналі *Сучасність*, 1961, кн. 4, стор. 82-92.

”... Засвітився сам од себе”

Іван Дзюба

Володимир Свідзінський і за життя не посідав у нашій поезії того місця, на яке заслуговував. Хоч окремі, певні смаку поцінувачі швидко зауважили його і поставили високо, все ж загалом для літературної свідомости він лишався десь трохи осторонь творчого виру, на периферії літературного життя, затіснений більшими постатями і затлумлений гучнішими голосами. В. Свідзінський не відзначався ні творчим розмахом, ні енергією шукань, ні просто навіть продуктивністю. Нічим не звертав на себе уваги, не був індивідуальністю вочевидь яскравою, яких потребувала й на яких багата була та доба. Був старшим за більшість своїх товаришів по українській радянській поезії. І якщо були тоді поети, котрі ще за юнацьких літ зажили гучної слави, то натомість В. Свідзінський лише в двадцять сім років (1912-го р.) надрукував першого вірша в *Українській хаті*, а перша його збірка *Ліричні поезії* вийшла 1922 року, коли авторові було вже тридцять сім. І з самого початку в нього зрілий роздум та зажурений спогад переважали над юнацьким запалом і невпокійністю, а якоїсь авангардистської невситимости чи молодогеніївських амбіцій, часом таких необхідних для поетів великого масштабу і, особливо, новаторських нахилів, у нього й зовсім не було.

Але прикро помилився б той (і помиляється), хто за цим убачить оту знану, таку собі злиденно-сантиментальну постать загумінкового українського «співця». Самообмеження — це ще не обмеженість, а часом і зовсім навпаки. Зрештою, Володимир Свідзінський як поет — набагато більший за того, ким він уявлявся собі самому і, на жаль, загаломі своїх сучасників... Є у Свідзінського сумовита поезія про осінь, що збирає сухозлітку листя та стебельну ламань. І я так само тепер ходжу, каже поет, збираю сухозлітку «того, що молодість дала, а я згубив так необачно».

*Коли б зібрати якнайбільше!
Нехай тоді глуха зима.
Нехай залізо самоти,
Я б засвітився сам од себе...*

Не нам віднайти те, що поет утратив на дорогах життя, але якби нам «зібрати» бодай те, що він на цих дорогах зберіг, і все те поновити, то й тоді б він «засвітився сам од себе» і сявав би для людей нового часу дивним світлом.

Це справді дивний поет, а в якійсь мірі для передвоєнної української літератури чи й не унікальний. Йдеться про неймовірну душевну й поетичну стабільність у добу неймовірних громадянських та творчих еволюцій; і йдеться також про те, що він чи не єдиний на ту пору поет, мистецька доля якого позначена безперервною лінією творчого зростання в раз обраному напрямку, хоч це і видно тільки тепер. У всякім разі, верховина його творчості — це не збірка 1922 року *Ліричні поезії* і не збірка 1927 року *Вересень*, але збірка 1940 року *Поезії* (яка, зрештою, містила вірші і з попередніх книжок, бо своєрідно підсумувала поетові здобутки) і це вже само по собі вельми парадоксально. Хто прочитає ту збірку сьогодні, той пересвідчиться, що для 1940 року то було явище безпрецедентне... За В. Свідзінським у 30-і роки утвердилася недобра слава поета, який нібито тікає від «сучасности». У відгуках на його творчість рясніли спасенні кліше типу «Поза часом і простором».

А між тим В. Свідзінський, як, мабуть, і кожен справжній поет, сучасний, тільки не так зовнішніми реаліями, як внутрішнім сенсом своєї поезії. А в чомусь і полемічно сучасний. Щоправда, він ніколи не вправлявся в так званім підтексті та й іронічні кпини були не для нього. Лагідна простодушність його візій і медитацій не насторожувала сучасника і тим давала можливість часом наївно і м'яко називати речі своїми іменами.

Однак річ не лише в тім, що наша доба збагачує прочитання багатьох неочевидно, ненавмисне цілеспрямованих творів доби минулої. Щодо поезії В. Свідзінського, як і в багатьох інших випадках, справа стоїть ширше й складніше. Вся її природна тканина, вся її внутрішня структура, її глибинний сенс постають інакше, значиміше в світлі пізніше набутого історичного й літературного досвіду. Володимирові Свідзінському випала доля тих поетів, які набирають остаточних розмірів та остаточної значущости свого обличчя з бігом часу і які для нащадків можуть важити чи не більше, ніж для сучасників. Не йдеться про те, що, мовляв, «велике бачиться на відстані»; просто панівний настрій кожної доби має тенденцію виступати як усеосяжний і всеохоплюючий, як такий, що вичерпує всю проблематику буття: і лише згодом виявляється його неповнота і неседостатність, і повертають собі питомий сенс інші, ігноровані сторони життя, інакше нескасована проблематика: в історичній перспективі доба набирає необхідної стереоскопічності. Можливо, на декого, із тьмких сучасників В. Свідзінського окремі його вірші справляли гостріше і безпосередніше враження, ніж вони можуть справляти сьогодні. Проте у загальному хіба сьогодні випадає оцінити скромний стоїцизм малознаного поета, який упродовж майже тридцяти років лишався незмінно вірний собі, сповняв свій чесний труд, тверезо усвідомлюючи обмеженість своїх сил і можливостей, проте спокійно знаючи, що людина завжди, попри свою людську малість, може залишатися людиною і справджувати своє людське призначення на землі.

Мабуть, у кожного справжнього поета потреба само-виявлення тотожна з потребою самоутвердження, подолання своєї відокремленості від світу, духовного опанування світового буття. Одні вдовольняють цю потребу шляхом саморозпросторення, завдяки своєрідній духовній «агресивності» й невситимості: вони ніби «екстраполюють» себе на весь світ; інші ж зосереджуються в собі, відмовляються від зовнішньої активності заради пошукування внутрішньої точки доторкнення до потаємного пульсу космічного буття. І так само, як для перших підставою надхнення є прилучення до всієї багатоманітності людської діяльності і радісне збудження від неї, так для других нею є цнотлива відстороненість від житейської суєти і внутрішня тиша.

Тиша і самотність — найчастіше вживані у В. Свідзінського поняття, найпостійніше означення пошукуваних ним обставин для духовного самовиявлення. Це, власне, все, чого він хотів від життя. Як мало і як водночас багато для тих днів, майже нездійснено! Було б сліпотю вбачати тут безтямну міщанську нехть до історичних клопотів доби, механічне неприйняття її великостей, нездатність на резонанс їм чи оте одвічне метикування навкіл зручних ґрунтів під спасенну «хату скраю». Такий душевний настрій витворив би хіба оспалого салогуба чи злостивого обивателя-сліпака, а ніяк не сердечно-цнотливого і задуманого поета. Для В. Свідзінського чесне (і якщо вдуматися, мужне!) виборювання свого права на «тишу» і «самотність», тиха і лагідна впертість на цім були не «втечею від життя», а — в певному сенсі — швидше втечею до життя.

Власне, «тиша» і «самотність» — це підставові передумови цілого роду поезії, який завжди існував та існуватиме як одна з ланок людської духовності і призначення якого в тому, щоб «звести», спорозуміти людину з природою, з усе-світом, усунути штучні ланки поміж ними, поставити людину перед великою очевидністю космічного буття і свого інтимного зв'язку з ним. Вони, ці «тиша» й «самота», можуть здатися чимось загальниковим і абстрактним, до того ж

емоційно однотонним і змістовно звужуючим: якийсь запізнілий позов небуття буттю. Насправді ж вони дуже об'ємні, різноякісні і духовно індивідуалізовані з обмеженим внутрішнім діяпозаном; у кожного такого поета це свої різновимірні світи. І далеко не завжди тут негативна чи пасивна позиція щодо життя, чиясь приватна і стороння претенсія до його неухильної ходи, — часом якраз навпаки: шукання чистішого і теплішого, любовнішого, більше «синівського» стосунку до нього, і якогось глибшого струменя міжлюдської солідарності.

«Самота» В. Свідзінського — це скажімо, не драматична філософська самота Сен-Жона Перса або, якщо брати ближчі величини, не гіркувата, саркастична й інтелігентно-аристократична самота Євгена Плужника. «Самота» В. Свідзінського — спокійна, добра і роздумлива, а його «тиша» — м'яка, ненапружена, врівноважена. Це самота вивільнення від випадкового й дріб'язкового задля сутнього: це тиша неперервного самонародження життя, тиша триваючого дива самоусвідомлення і все нового відчуження своєї глибинної причетності до великого й радісного кругообігу природи.

Миродайне усамотнення у В. Свідзінського — це не відключення від світу, а підключення до нього при одночасному вбереженні своєї індивідуальності, це солідарне устосункування до автономного життя природи, усвідомлення себе часткою космічного процесу в його скромних буденних виявах — усвідомлення, так заглушуване щоденною колотнечею: ширше — це інтуїтивне протистояння отому самому «відчуженню» людини, знелюдненню її, спроба повернути їй природну універсальність і цілісність, але не шляхом гігантизму чи постулювання якоїсь філософської точки опертя, а в одухотворенні, утепленні звичайних рутинних стосунків з землею, в сердечній уважливості й слючливості до неї, «самотужки» — в розрахунку на скромні людські сили. Це самота очищення, по якій людина вертається до людей і чинить добро, а не зло, а це вже немало.

Поряд із «самотою» у В. Свідзінського майже завжди йде «мовчання» як ще один елемент його тріади («самотність, труд, мовчання»).

Його мовчання — дуже об'ємний стан духу. Є в нім і щось від тієї одвічної заздрої недовірки поетів — жерців слова! — до слова. Є і повага до святости слова, а може, й громадянська чеснота. Однак головне — це потреба охоронити свою внутрішню тишу, дати їй визріти, виступенюватися до духовного екстазу.

*... Тихосте, тише, по чому
пізнати близькість твого дому.
По вогні, що не гнеться од вітру,
По сонних пушинках на рівнім піску,
Чи по чорних колонах, смарагдом прояснених?..*

... А так:

*Будеш один на луці,
І зійде ранок на правій руці,
І промовить голосом лядвенець розгатиї,
Що сплітає золотаві китиці в траві:
«Тихий Дунай, тихша земля,
Найтихше соняшне світло.
Мир тобі, спокій тобі!
Мої китиці од сонця»,
То як зачуєш такі слова.
Знай:*

Душа твоя — оселя тиші.

На лагідних високостях такої зречено-екстатичної тиші (проте не містичної, а швидше тієї, що йде від народно-поетичної філософії), тиші добродайної і споєної ціло-світньою любов'ю, розкриваються дивні зв'язки між речами, яких не бачить тверезодіяльне око, і чути мову, якої не вчує малорозбірливе вухо. А втаємничитися в мову природи — то найбільший здобуток для нашого поета, бо:

*Ніхто ж не скаже нам того,
Що добра крапля дощова.*

Отож, В. Свідзінський не просто спостережливий, знаючий і тямкий описувач природи, а її прагнущий тлумач і співумисник. Природа для нього сповнена живих діючих сил, вона для нього незупинне диво, і він щоразу пробує схопити її незбагненні чародійства. Тут є й щось від античної мудрої наївності з її баченням філософської проблематики крізь найелементарніші з'яви буття, і народний анімізм, поганська ритуальність, здорова народнопоетична «містика» (особливо в баладах та казкових поезіях) — тобто те естетичне переживання історично-глибинного, донукового народного світогляду, яке, щедро і невимушено живлячи поетичну уяву містким пластичним матеріалом з просторої і рухливої підсвідомости вкупі з ледь чутним настроєм «природничої» сюрреалістичности надає зовні традиційній поезії В. Свідзінського «на теми природи» внутрішньо сучасного, модерного характеру.

Природа для нього — це не просто одна з тем, місце душевного перепочинку, один із зарезервованих притулків для велемовного гоєння душевних ураз. Це для нього весь осередок життєдіяння, де людина закорінена сповна і незримо: і тому рефлексія над природою є в нього рефлексією над цілістю життя й людської долі. Здебільше людина в нього просто незримо приявна в природі, ніби «закодована» в ній, і тому естетичне входження в неї є водночас і входженням у істоту людини. Проте часом ці два пляни в нього незчленовані і символічно співвідносяться, як-от у тих поезіях баладного характеру, де в дусі поетики народних вірувань, суб'єктивно трансформованої його творчою уявою, антропоморфічні сили природи вочевидь утручаються в людську долю, нав'язують велезначний діалог з людиною, підстерігають її потаємний роздум. Тоді поезія В. Свідзінського стає тривожнішою і драматичнішою («Відколи сховав я мертву голубку...». «Аби заснув, приходиш крадькома...» та ін.), створює складніший і специфічніший образ людського життя. Але й у поезіях іншого роду, які ніби

ж є простою об'єктивізацією природних з'явиськ, завжди відчувається проекція на людську сферу.

Поетичні оповіді В. Свідзінського про якісь природничі явища — це кожного разу закінчений сюжет певного буття, вичерпана пригода думки, вивершений роздум про феномен життя, доконана цілість його переживання. Зі своєю, кожного разу неповторною драматургією. Якщо скажімо, в поезії «Потьмилася небесна синьота!» це психологічний вияв невідомої взаємодії природного феномену і перебігу людського марення, то в «Огні» — майже сантиментальний, якби не такий тепло безпосередній, «діялог», безслівний, душевно заглиблюваний діялог автора зі своїм німим двійником-помічником — робочим вогником, свідком і спільником усіх його трудів і мирної самоти; інтимне порозуміння людини з добрими, «гномічними» силами землі, силами ніби й викликаними до життя саме облагородливим, одухотворливим впливом людини на навколишній світ (як спочутливий відгук природи на людський дух), — ось що складає тут замирену внутрішню колізію, таку характерну для поезії В. Свідзінського.

Проте ця поезія, мабуть, здавалася б трохи ідилічною і благодушно споглядалною, якби не той інстинкт неспокою, інтуїтивне відчуження таїни й неспогоданности природного життя, які властиві В. Свідзінському і тримають його весь час на грані душевних небезпек, а часом і вносять у неї імпульси дитячого пізнавального ризику в передчутті новизни й незнаности.

Чи хлопчик я?

Так хочу дохопитися рукою до гнізда,

Де блискавка лежить,

Як вовною обтулена змія.

Йому притаманна потреба бачити більше за видиме й далі за можливе, а для цього замало однієї лише гостроти вдивляння.

Коли ти була зо мною, ладо моє,

Усе було до ладу...

А тепер розладнався світ, ладо моє,

Встала між нами розрив-трава...

... Усе вмирає, ладо моє,

Не в одні двері приводить нас вечір,

Не в одному вікні вітаєм ми ранок,

І забув я творити казку.

Так гостро дивлюсь,

А бачу тільки видиме,

Тільки можливе, ой ладо моє.

Ось точка, до якої стягуються всі поетові пошукування того душевного стану, в якому б відкрився внутрішній зв'язок речей. Такі важливі стосовно цього поняття «самота», «тиша» — всього лиш передумови, безпека цього стану, і тим їх треба: а серед них має тихо і рівно пламеніти духовна любов, що розпросторюється на все суще, вводить поверх позірности в позавидиме й позаможливе, де твориться казка буття і щастя, віднова салодко-таємничої єдности людини й природи, людини і космічного буття.

Житейська і метафізична проблематичність такого душевного стану зроджує в поезії В. Свідзінського мотив утрати, то неминучої, то зв'язаної з провинною; так само мотив цінности недоціненої миті: найчастіше вони випливають в нього у ліриці спогаду...

Мотиви емоційних та духовних утрат, невдержности миті здебільше пов'язані у В. Свідзінського з поетичною ідеєю минулости життя; проте нерідко домішується і гіркота власної необачности чи безпорадности, тут викazuje зворотний бік тієї душевної делікатности й цнотливости, які є браком житейської навалности, навратливости, «агресивности»; тієї певної недовіри до цінности активної житейської дії, яка знайшла свій вираз у культурі самоти, тиші, що, отже, має також і свій негативний знак навіть у межах власного ідеалу. Та сприкрення власною невдатністю злагіднюється у В. Свідзінського як суб'єктивною

філософською резигнацією, що змирює докір і жаль за втраченим, так і елементом трохи зверхнього, трохи лукавого народного фаталізму. Щодо першого, тут виявлялася його сердечна людська вдача: його доброта, неремство, змирливість, якась внутрішня поблажлива непередготовність до неуспіху; що ж до другого, то роздум про життя, про щастя, про долю у В. Свідзінського (хоч і є він уже плодом набутої духовної культури, індивідуального духовного досвіду та індивідуальної життєвої настанови, суб'єктивної рефлексії) часто, якщо не переважно, ведеться в душі народної поетичної філософії, як вона відбилася в казках, балядах, притчах, прислів'ях, повір'ях: в душі зглиблюючого символізму і водночас остудливого гумору, що впливає із віковичної «притерпільності» і своєрідного усвідомлення поставлених людині берегів.

На поезії В. Свідзінського лежить печать зрілості. Йдеться не просто про зрілість думки й вислову (які можуть, бути плодом виучки), а про зрілість, сказати б, усього психічного комплексу, всього душевного ладу. Позначився на цім і змужнілий вік поета, його досвід. Багато було пережито, продумано і зважено, поетична мисль нахистилася оперувати вагомими узагальненнями і в потрібний момент брати собі на поміч спогад: вона набрала «резуючого» характеру. Предметом її стали не стільки окремі okazії життя, скільки все життя як цілість, як людська данність і доля, як гуманістична проблема і загадка буття. А ота якість його поетичного сприймання, про яку вже йшлося: наївне «античне» бачення всезначимого у предметно-особовому, бачення матеріально-розчленованого як втягненого у всеприявний космічний плін буття, — поглиблювала узагальнюючий характер його поезії, доводила її до символічності і навіть у його, може, цілком льокальних, з погляду суб'єктивного задуму, картинах, у суто особовій ліриці ми схильні добачати щось ширше, якісь «епохальніші» символи.

Самотворним символічним ладуванням виповнюється недостатність реалій доби в поезії В. Свідзінського. Рідизна

цих реалій не є чимось навмисним, установчим або таким, що випливає з поетового стосунку саме до цієї доби. Річ просто в типі його поетичного настрою і мислення, в його віднесеності до позачасових начал буття. Адже ж так само мало в його поезії і т. зв. «автобіографічних моментів», відгуків його приватної долі... Індивідуальність його не біографічного, а характерологічного порядку, і лірика його — це лірика не сильної особистості, а особливого світопочування. Тому коло його обсервації, здавалося б, найвужче, але яка повнота роздуму про життя!

Так само, всупереч звичному пов'язуванню символізму й узагальнювальності поезії з абстрактністю, безплотністю, надреальністю, треба говорити про повноту реалістичної предметності у В. Свідзінського. В його поезії зичлива уважливість людського духу без кінця розчленовує початкову аморфну сирість буття, вихоплює з неї все нові й нові грані, невтомно її уречевлює. Для поета назвати річ, відшукатися до неї із словом — значить вичленувати її з темряви небуття, пізнати, оволодіти нею. В. Свідзінський має слово-назву до кожної речі і кожної дії (як небагато хто в українській поезії, він засвідчив стислу «підігнаність» української мови до всієї розмаїтості явищ буття, її достатність і зручність для уречевлювальної дії людського духу), і його «антична» неспішність і докладність називання, певна своєї достеменності, його густота називання світу — це густина пізнавання, щільність входження світу в свідомість.

В українській поезії В. Свідзінський стоїть трохи особно. Його ставили у зв'язок з неоклясиками. Це слушно тільки частково. Вплив античної духовності та культури вірша, дисципліни вислову, певний раціоналістичний контроль над чуттєвою сферою, — це, мабуть, і все, що в нього з ними спільного (і тут їхній вплив безперечний). Проте В. Свідзінський далеко не такий книжник та «ідеоократ», як, скажімо, М. Зеров, не кажемо вже про незрівнянну енергію, енциклопедичність і розмах останнього. З неоклясиків найбільший вплив на В. Свідзінського справляв М. Рильський, близький

йому спочутливістю до предметного багатства буття і отим патосом уречевлення, але й від нього, не кажучи вже про інших неоклясиків, він відрізнявся більшою органічністю народно-поетичного світогляду і більшою безпосередністю інтуїції та підсвідомости (тут не говоримо про літературну масштабність обох постатей). Щось є у нього трохи спорідненого з раннім Тичиною — в характері уяви, в музиці думки, в персоніфікаціях явищ природи. Поза тим сліди його поетичної школи не так у сучасній літературі, як у народній поезії: книжні ж впливи були переважно наслідком багаторічної і подвижницької перекладацької праці, здебільше в античних зразках (втім, крім Гесіода, Овідія, Арістофана, перекладав він і «Слово о полку Ігоревім»).

Загалом же поезія В. Свідзінського досить розмаїта і різнорідна. Аж дивно, що поет, котрий написав так мало (принаймні, нам відомо мало з написаного ним), здався таким пасивним, відстороненим від буяння життя (з тих, хто «вариться у власному соку»), — насправді такий багатий, різноякісний і багатоликий. Він і виразно суб'єктивний лірик, і епічний хист йому не чужий; журна задума й миродайний спокій споглядання так само йому притаманні, як і недовідома екзистенційна тривога; чіпка помічальність і добротна реалістична описовість лучаться в нього з тим, що тепер звать «еліптичністю» поетичного мислення, а патос натуральности, природности — з химерною мітотворчістю; і хоч не є він поетом ні раціоналістичним, ні дидактичним — імагінативним поетом його також не назовеш; його поезія — не так поезія уяви, енергії почування чи метафорично-асоціативного мислення (хоч усі ці елементи більшою чи меншою мірою в нього є), як поезія обсервації; проте у своїх обсерваціях В. Свідзінський високою мірою виборчий, сугестивний і зосереджальний; шляхами поетичної інтуїції він увіходить у внутрішній потаємний взаємоплин речей, дає свій, підвладний критеріям загальної очевидности і водночас виразно індивідуальний, розтин світу; і це один з небагатьох в українській поезії випадків, коли дар емоційного переживання,

гущина побутових помічань, розкіш предметної пластики злучилися з дисципліною думки, вирафінуваною душевною культурою, заглибленою рефлексією і наполегливістю само-споглядання...

Сучасний поет, сучасний поцінувач поезії може повчитися у В. Свідзінського багато чого — і поваги до слова, і стилістичних тонкощів, і чарів поетичної магії, і шукання скарбниць народної поетики, — але найбільше: сили бути самим собою.

Есеї Івана Дзюби "... Засвітився сам од себе" був надрукований в київській газеті Літературна Україна від 22 жовтня 1968 року, стор. 3-4.

Уже понурі оболони
На шарах сонця покесли
В глибоку падь глукої мми.
Тихо в долині.
Сірий вітер жапорнав лани вмох.

На пологості обочі варбача
Горбато всієї ромилитва землі каміння
Внизу бегомі, волохатий
Заклопотив над водою.

Великий камінь вейас-
Тихо.

Великий камінь мащурив уло-
Тихо в долині. Ніч.

Великий камінь гинув на мене.
Ніч.

1924. 7. 11.

Репродукція рукопису поезії
"Уже понурі оболони..."

Медобір В. Свідзінського

Богдан Кравців

Збереження збірки ненадрукованих поезій Володимира Свідзінського у важких і трагічних умовах воєнних дій і подій на землях України 1941-1945 років залишиться в історії української літератури фактом незвичайної неоціненної ваги. Олексі Веретенченкові, поетові й молодому другові трагічно загинулого Володимира Юхимовича Свідзінського, пощастило врятувати чи не найважливішу частину його поетичної творчості в час, коли люди втрачали не тільки винесені з пожежі і з-під куль особисті речі, але навіть і життя. Факт тим більше важливий, що зберіг Олекса Веретенченко не якусь переписану тільки кимось копію віршів В. Свідзінського, але ж приготований автором, ним виправлений і ним же власноручно сигнований на кожному листку машинопис збірки його недрукованих поезій 1926-1936 років.

Збережений О. Веретенченком авторський машинопис нараховує 104 листки звичайного на Радянській Україні в тому часі листового паперу із 96 віршами. Кожен вірш, не зважаючи на те, чи становить він тільки одну строфу, чи складається з більше строф, вміщений відокремлено на одному чи й двох листках. Кожен листок автор підписав

власноручно один раз чи й двічі, завжди В. Свідзінський, а не В. Свідзинський.

На першому листку (з віршем "Бистрий день упав...") авторського машинопису внизу під текстом напис рукою автора й олівцем: В. Свідзінський (Ненадруковані поезії) (частина). Останнє слово вказувало б на те, що в машинописі зібрана тільки частина ненадрукованих поезій. Можливо, що Автор планував скласти ще й другу частину — уже з віршів пізніших 1937-1940 років.

Упорядковані всі вірші за абеткою початкових рядків (не заголовків), протеж, цей порядок не всюди дотриманий. На першому листку вміщений вірш "Бистрий день упав за гай далекий..." і тільки за ним ідуть вірші "Береза пройшла крізь зорю..." і "Весь день у мене легкий морок...". Вірші на "Ти-" ідуть після "Ті-". Поезії, що починаються словами "Я сидів...", "Я став..." слідує після поезій "Як тіні...", "Як хочеться..." і т. д. Поезії з окремих циклів розрізнені (за абеткою початкових рядків), хоч і позначені автором цифрами стосовно до їх черговости в циклах. Все це доводить, що збережений машинопис був авторським робочим примірником приготовлюваної до друку збірки. Про це свідчить також і розрізненість віршів, призначених виразно до таких чи інших циклів, як теж занесені автором на береги деяких початкових листків назви віршів, що були друковані у виданій у Львові 1940 року поетовій збірці *Поезії*, (з точнішими, як у цій збірці датами) і що їх автор задумував, правдоподібно, включити до нової збірки разом з недрукованими віршами (див. Примітки).

З'ясований вище стан машинопису спонукав упорядників прийняти єдино можливий (поза авторською волею) принцип хронологічного упорядкування врятованої поетичної спадщини Володимира Свідзінського. В нашому випадку цей принцип тим більше доцільний, що поезії окремих років дуже визначальні і для особистих переживань і настроїв автора і для його мистецької творчости, доказом чого може бути самий зміст цих поезій.

Дотримуючись в упорядкуванні останньої волі автора і хронологічного принципу, увесь матеріал для цієї останньої посмертної збірки поезій Володимира Свідзінського розподілено на чотири частини: Три цикли, Окремі поезії, Поема "Сонцева помста" і Переклади.

До першої частини увійшли три цикли поезій В. Свідзінського, названі й визначені ним самим стосовно їх черговости: "Баляди", "Зрада" і "Пам'яті З. С. — ської". Три перші вірші з першого циклу були друковані у збірці *Поезії* (Львів 1940) п. н. "Баляди" (I-III). Наявна в авторському машинописі поезія "Баляди III" ("Падає місто в імлісте море...") вміщена тут, як четверта. Включені до другого циклу п. н. "Зрада" шість віршів — II, III, IV, VI, VII, IX — були призначені автором в його машинописі виразно за назвою і черговістю до цього циклу. Бракуючі в цьому циклі за цифрами місця I, V, VIII зайняли три поезії з такого ж циклу, надруковані у збірці *Поезії* 1940 року: "Іду-поїду на бистрим коні...", "Ти ляж та й засни собі, тату..." і "Уже вечір, вечірній вітер...". Упорядкований згідно з волею автора також третій цикл "Пам'яті З. С(улков)ської", складений із семи віршів. Бракуючий до цього циклу вірш III був надрукований у збірці *Поезії* 1940 року і звідти передрукований.

У другій частині зібрані за датами їх написання окремі (розрізнені) поезії В. Свідзінського — усіх 87, надруковані за текстами недрукованих його віршів в авторському машинописі і в двох автографах, абож у радянських публікаціях (журнал *Прапор*, Харків 1968, ч. 1, і кварталник *Поезія*, Київ 1968, ч. 2), найперше виразно датовані і наприкінці без дат, що їх є всього п'ять. З усіх вісімдесят і двох (82) датованих віршів були написані: 1 — в 1926, 10 — в 1928, 13 — в 1929, 5 — в 1930, 6 — в 1931, 11 — в 1932, 12 — в 1933, 12 — в 1934, 4 — в 1935, 3 — в 1936, 1 — 1937, 1 — в 1938, 1 — в 1939, і 2 — в 1940 рр. Треба підкреслити, що останній із віршів, збережених О. Веретенченком в авторському машинописі В. Свідзінського, датований 1936 роком у Маріюполі. П'ять останніх віршів з 1937-1940 років передруковані в цій збірці з добірки

неопублікованих віршів, що була вміщена в харківському журналі *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 56-62, взятих з архіву В. Свідзінського, що зберігається в поетової дочки М. Свідзінської. (Одинадцять з цих неопублікованих віршів наявні також в авторському машинописі, що його зберіг О. Веретенченко).

Третю частину становить поема — східня легенда "Сонцева помста", збережена на 4 листках машинопису, приготованого О. Веретенченком для радіопередачі.

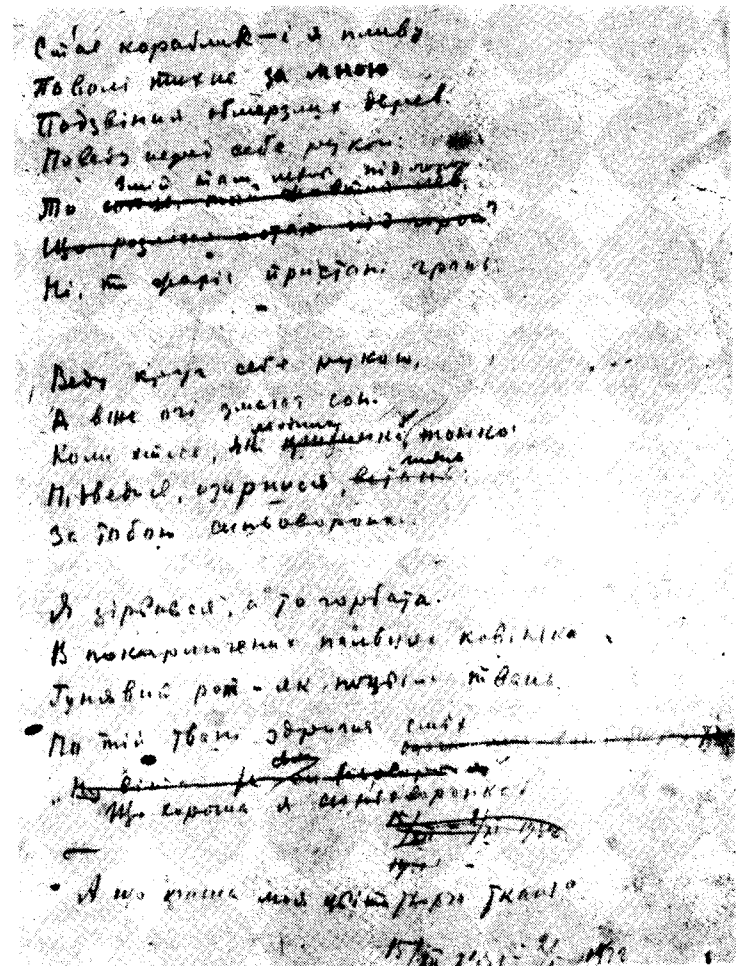
До четвертої частини увійшли два переклади В. Свідзінського — один з Лермонтова і другий з Готфріда Келлера.

Крім авторського машинопису недрукованих поезій В. Свідзінського в Олексі Веретенченка збереглися ще два автографи — один (олівцем) віршу "Колько дзвонить зима..." і другий (чорнилом) віршу "Уже понурі оболоти..." і також машинопис згаданої вище поеми "Сонцева помста". Усі три твори включені до цієї ж посмертної збірки *Медобір*. З обох названих віршів подано фоторепродукції.

Для зафіксування порядку й вигляду збереженого О. Веретенченком авторського машинопису недрукованих поезій В. Свідзінського у Примітках подані число й опис кожної сторінки. Там же подані текстологічні дані до окремих поезій, наявних і в авторському машинописі і в останніх публікаціях творів В. Свідзінського.

В усіх поезіях і в статтях удностайнено правопис, згідно із правилами, що були прийняті Всеукраїнською Академією Наук у Києві в березні 1929 року. Наголоси поставлено тільки там, де їх поставив автор у своєму машинописі, або де вони поставлені в публікаціях його поезій.

Генеза назви цієї збірки *Медобір* з'ясована у статті О. Веретенченка в цьому виданні. До сказаного там можна б додати, що "Медобір" може бути, як топонімічна назва, не тільки символом рідного В. Свідзінському Поділля, але й також, як віддзеркалення своєрідного властивого поетові клімату його поезії зв'язаної з подільськими медоборами, в



Репродукція рукопису кінця поезії
"Колько дзвонить зима..."

дослівному і переносному значенні, як це висловлено у його ж вірші з 1932 року, де:

*Над медовим ручаєм
Літеплом небо вмить...*

звідки:

*Кажуть до сходу іти
Хміль, виноград та мед —
Три чаклуни-брати.*

В порівнянні до збірки В. Свідзінського *Поезії* з 1940 року, що охоплювала 65 віршів, в тому числі п'ять передрукованих із збірки *Вересень* (1927) і датованих 1922-1926 роками, збережений О. Веретенченком авторський машинопис хронологічно раніший за збірку *Поезії*. В ньому зібрані ненадруковані поезії В. Свідзінського 1926-1936 років — в той час, як у названу надруковану збірку були включені поезії 1927-1939 років: 1 — 1927, 3 — з 1928, 6 — з 1929, 4 — з 1930, 3 — з 1931, 7 — з 1932, 7 — з 1933, 3 — 1934, 1 — з 1935, 7 — з 1936, 1 — з 1937, 4 — з 1938, 6 — 1939 років і 7 — без дати.

Наявність збереженого О. Веретенченком авторського машинопису недрукованих поезій В. Свідзінського 1926-1936 років не розв'язує питання долі усієї поетичної спадщини поета. Невідомо, що сталося із зошитом в чорній цератовій обкладинці, з якого читав друзям свої поезії Володимир Юхимович, як про це згадує Юрій Смолич у третій книжці своїх спогадів *Розповіді про неспокій немає кінця* (Київ, 1972), стор. 151-153? В цьому зошиті мали бути зібрані в сороковому, мабуть, році — нові ще не публіковані поезії В. Свідзінського. Не встановлено, чи зберігся той зошит, чи загинув разом з автором? Невідомо також, що врятувалося в архіві поета, збереженому в його дочки М. Свідзінської? Поза згаданими вище публікаціями деяких віршів В. Свідзінського в журналах *Прапор* і *Поезія* в 1968 році, нічого з творчості поета досі не оприлюднено.

Загадкою залишиться, мабуть, назавжди не тільки доля літературної спадщини В. Свідзінського, але й те, з чиїх рук

він загинув. Одне сьогодні тільки певне, стверджене і в радянських і в еміграційних джерелах: загинув Володимир Свідзінський 1941 р., спалений живцем у замкнених бараках, приготованих радянською владою для евакуйованих з Харкова, чи в закритому вагоні від бомби, скинутої з німецького літака — за одними даними таки ж радянського, за іншими — німецького. Факт його трагічної смерті не відокремлений. Так само загадково і трагічно загинули того ж року в невідомих обставинах провідні українські культурні діячі того часу: Михайло Донець, Агатангел Кримський, Дмитро Ревуцький, Олександр Сорока, Людмила Старицька-Черняхівська, Кирило Студинський, Петро Франко, не враховуючи тих, що були розстріляні або загинули тоді ж в радянських тюрмах і концтаборах.

ПРИМІТКИ

Баяди I ("Встану рано, зйду...") — вірш, надрукований у зб. *Поезії* (Львів 1940), стор. 27-28.

Баяди II ("Коли над вільхами засвітиться...") — вірш надрукований у зб. *Поезії* (Л. 1940) стор. 29-30.

Баяди III (Темними ріками...) — вірш надр. у зб. *Поезії* (Л. 1940), стор. 31-33.

Баяди IV ("Падає місто в імлисте море...") — над текстом віршу в авт. машинописі (стор. 62) заголовок рукою 'Балади III'.

"Береза пройшла крізь зорю..." — на машинописній копії цього віршу (стор. 2) праворуч три сторчові написи звичайним олівцем: Ідуть верхи дерев 28/II 1929, Ключами кличуть 23/III 1930, Вино зорі 22 VII 1930. Усе назви віршів С., друк. у зб. *Поезії*: перший п. н. "Сонце" і з датою 1929 — стор. 3-4; другий із д. 1930 — стор. 16; третій із д. 1930 — стор. 17.

Березень ("Знайшов собі протряхле місце...") — вірш опублікований також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 57-58, із деякими змінами в тексті: в 4 рядку — У легкій далині, в 7 р. — Земля стовбурчить бичу вовну, в 11 р. — І задзвеніли ржаві стиски.

В авт. машинописі (стор. 19) внизу перед датою 1929 дописано рукою: 7/IV;

"Бистрий день упав..." — на авторськiм машинописі цього віршу (стор. 1) внизу під датою напис олівцем: В. Свідзінський. Ненадруковані (поезії) (частина). За датою 1928 дописано рукою 7/X.

"*Весь день у мене легкий морок...*" — на авт. машинописі цього віршу (стор. 3) праворуч два сторчові написи звичайним олівцем: Узимі маленького дому 28/XI 1930. Набігає на море човен 14/III 1931. Обидва названі вірші були друк. у зб. *Поезії* (Л. 1940), перший із д. 1930 — на стор. 63, другий п. н. "Вибігає на море човен..." із д. 1931 — на стор. 42-43.

"*Вже ані словом, ні співом...*" — текст з авт. машинопису (стор. 4).

"*Взимі, на світанні...*" — на авт. машинописі (стор. 5) з правого боку сторчовий напис олівцем: Були одчинені двері 12/VI 1931. Таким рядком починається друга строфа у вірші "Зрада III" "Де улицю укрили..."

"*Вийду, гляну на гай...*" — з авт. машинопису (стор. 6).

"*В самоті лежу я...*" — під текстом віршу в авт. машинописі (стор. 7-8) перед датою 1928 дописано рукою: 7/XI.

"*В текучім блиску стигне жито...*" — на машинописній копії (стор. 9) праворуч сторчовий напис: Ти ляж та й засни собі тату 20/VI 1931. Вірш із таким початковим рядком надр. у зб. *Поезії* (Л. 1940), стор. 37 п. н. "Зрада II". В цій збірці цей вірш надр. п. н. "Зрада V". Внизу, під текстом віршу "В текучім блиску..." після дати 1928 дописано рукою: 26/XII.

"*Густіє морок...*" — з авт. машинопису (стор. 10).

"*Де не глянь, борозенки твої...*" — з авт. машинопису (стор. 11). Внизу перед датою 1929 написано рукою: 14/V.

"*Дні мигтіли, як при сонці дощ...*" — з авт. машинопису (стор. 14).

До школи ("Пласкотіле, темне крізь туман...") — з авт. машинопису (стор. 64). Під датою 1930 написано рукою: 24.I

Душа поета ("Шукає чуда в звуках, у світлі...") — над текстом у машинописі (стор. 94) заголовок рукою 'Душа поета'.

"*Зав'язують, затягають...*" — з авт. машинопису (стор. 16).

"*Загудів трамвай — і зник поволі...*" — з авт. машинопису (стор. 17).

Заклинання ("Притулила брови до вікна...") — над машинописним текстом віршу (стор. 68) написаний рукою заголовок

'Заклинання'. В першому рядку над закресленим словом 'чоло' написано рукою 'брови', у другому рядку замість закресленого 'мутними' написано слово 'тьмяними'. Внизу перед датою 1928 дописано рукою 4/XI.

"*Запах меду і дим гіркий...*" — під авт. машинописом цього віршу (стор. 18) напис олівцем: Наклав на лук 7/IV 1929. Вірш із таким початковим рядком був надр. у зб. *Поезії* (Л. 1940), з д. 1929 — на стор. 12.

З Лермонтова ("Дубовий листок одірвався од рідної віти...") — з авт. машинопису (стор. 15). Вірш був друкований у *Літературному Журналі*, 1941 року, ч. 1.

Зозуля ("Із-за зорі, вогонь-гори...") — на авт. машинописі (стор. 25) з лівого боку, біля другої і четвертої строфи написи олівцем: 'Відповідь зозулі'. З правого боку пояснення деяких слів: марчіти = дряхпеть, (мрі) = мріє), марянка — смолка, полельом — медленно, моріг — трава, цвічений — расцвеченный, дуга — райдуга.

Зрада I ("Їду-поїду на бистрім коні...") — вірш був надр., як перший вірш з циклу тієї ж назви у зб. *Поезії* (Л. 1940), стор. 34-36.

Зрада II ("На західних полях, у намерку...") — над текстом цього віршу а авт. машинописі (стор. 46) напис рукою: Зрада/2. Біля останньої строфи з правого боку зазначено звичайним олівцем повну дату: 4/XII 1931.

Зрада III ("Де улицю укрили...") — Над текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 12) надпис рукою: Зрада / 3. У третьому рядку третьої строфи слова — Там інший будить — перекреслені і рукою надписано: Не я турбую.

Зрада IV ("Я іду здовж ручаю...") — над текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 97) надпис рукою: Зрада / 4.

Зрада V ("Ти ляжж та й засни собі, тату...") — вірш із цим початковим рядком був надр. у зб. *Поезії* (Л. 1940) в цьому ж циклі під числом II. В цій збірці порядкове число змінено на V, стосовно до інших віршів цього збільшеного циклу, що їх автор позначив новими числами.

Зрада VI ("Чи ти чуєш, нечуй-вітре...") — вірш опублікований також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 58-59, без заг. заголовку "Зрада". В авт. машинописі (стор. 93) над текстом цього віршу надпис: Зрада / 6.

Зрада VII ("— Десь ти з чарами став до бою...") — над текстом віршу з цим початковим рядком в авт. машинописі (стор. 13) надпис: Зрада / 7. В рядках 7-6 знизу первісний текст "До моєї голубки сестри. А в голубки-сестри" змінено рукою на "До оселі моєї сестри. А в оселі сестри —". Внизу перед датою 1931 дописано рукою: 18/IV.

Зрада VIII ("*Уже вечір, вечірній вітер*") вірш із цим початковим рядком і в складі цього ж циклу був надрукований у зб. *Поезії* (Л. 1940) на стор. 38-39 в циклі "Зрада" із числом III.

Зрада IX ("*Під вікном моїм жовтий буркун...*") — над текстом віршу з цим початковим рядком в авт. машинописі (стор. 63) надпис рукою: Зрада / 9.

"*Іде хлопчик по місті. Точільник...*" — в авт. машинописі (стор. 21) в 6 рядку цього віршу "Огністі іскорки родить" слово 'родить' перекреслено і рукою надписано: 'появляє'.

"*Із-за жовтого клену...*" — присвята М. Степнякові над машинописним текстом (стор. 24) цього віршу вписана рукою Автора. Внизу побіч дати написання віршу — 1932, додано олівцем і в обвідці первісну дату: 18/VI 1929.

"*Із мурованого покою...*" — в 7 рядку цього віршу в авт. машинописі (стор. 26) слово 'променисті' перекреслено і над ним надписано рукою 'заповітні'. В 10 рядку слово 'простягати' змінено на 'простягти'.

"*Коли дні сіріли мертво...*" — з авт. машинопису (стор. 27). Вірш був опубл. також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 59, із деякими змінами: у 3 рядку замість 'ласкавий вогник' — 'ласкаве світло' й у 8 рядку замість 'він скрізь, де гляну' — 'воно повсюди:'. Під текстом поставлена дата: 1934.

"*Колько дзвонить зима...*" — вірш збережений в авт. рукописі, (олівцем) окремо від машинопису (між листками 45 і 46), усієї збірки недрукованих поезій і не пагінований.

"*Коцаво гримлять трамваї...*" — з авт. машинопису (стор. 28).

"*Лагідно шумлять айланті*" — в авт. машинописі (стор. 29-30) в першому рядку п'ятої строфи слово 'пов'ялий' перекреслено і дописано рукою 'пав'яний'.

"*Ледве позначені сонця сліди*" — під машинописним текстом (стор. 31) поруч дати 1930 дописано рукою: 7/III.

"*Лице люстра мертвіє в тіні...*" — з авт. машинопису (стор. 32).

"*Луска морозу срібнить вікно*" — під машинописним текстом (стор. 33) перед датою 1931 дописано рукою: 16/XI.

"*Маятник натомився*" — вірш (стор. 34 машинопису) надр. також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 59, із повнішою датою 27/XI 1932.

"*Ми збирали яр-цвіт берегами...*" — з авт. машинопису (стор. 39).

"*Ми уже зближались додому...*" — вірш із цим початковим рядком з авт. машинопису (стор. 40) був надрукований у зб. *Поезії* (Л. 1940), стор. 51-52, без дати. В 4 рядку другої строфи закреслено слово 'посохлих', (що було також у надр. тексті) і надписано рукою 'нагробних'. В машинописній копії закреслена рукою четверта строфа (відсутня теж у надр. тексті) такого змісту:

Ледве-ледве коливались вишні.
Смерті темний самоцвіт, із гробу
Польовий цвіркун на світло вийшов.
Хтось любовно гріб той окукобив.

"*Моя радість самотня й загублена...*" — з авт. машинопису (стор. 41).

"*На берегах ночі дико, пусто...*" — з авт. машинопису (стор. 42).

"*На виході із саду...*" — з авторського машинопису (стор. 43). Другий рядок третьої строфи (Змагає дика мрич) перекреслений і над ним надписано рукою 'Густіє мла увіч'.

"*Над медовим ручаєм...*" — з авт. машинопису (стор. 44).

"*Над рікою Дінцем...*" — вірш в авт. машинописі відсутній. Надрукований у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 61-62.

"*Над Чорним морем, на Пазур-горі...*" — з авт. машинопису (стор. 45).

"*Назбираю цвіту по залісках...*" — з авт. машинопису (стор. 47).

"*На землі бузок цвіте...*" — з авт. машинопису (стор. 48).

"*На осіннім озері...*" — вірш опублікований також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 58, із зміною в 3 р. четвертої строфи: 'торкнися' замість 'торкнешся'. В авт. машинописі (стор. 49) перед датою 1929 дописано рукою 5/XI.

"*Натрусилось по дворах соломи...*" — під машинописним текстом (стор. 50) цього віршу — неповна дата олівцем: 21/VIII.

"*Не баяли віхоли по лугах...*" — у машинописному тексті (стор. 51) цього віршу слово 'печаль' у 3 р. другої строфи перекреслене і над ним надписано 'розлука'.

"*Невже ми вийшли з п'їтьми книжок...*" — перший рядок цього віршу в авт. машинописі (стор. 35-36) звучав: " — Ми не японці з наших книжок...". У другому тексті цього ж самого віршу (стор. 37-38) цей рядок перекреслений і над ним надписано рукою: 'Невже ми вийшли з п'їтьми книжок?' Внизу другого тексту (стор. 38) дописано рукою навскоси: 'Кінець поезії "Невже ми вийшли з п'їтьми книжок?"'

"*Незмінно ждуть прибою в час вечірній...*" — вірш із стор. 52 авт. машинопису був опублікований також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 60, із зміною в 5 рядку 'осталось' замість 'зосталось' і з точнішою датою: 11/X 1936.

"*Не мріє іволга співати...*" — з авт. машинопису (стор. 55).

"*Нерозвійно нагула над мокрим вікном...*" в авт. машинописі (стор. 56) в останньому рядку 'Голосу милого не приведуть' переставлено знаком інверсії два перші слова.

"*Ніде днів розширяться...*" — відсутній в авт. машинописі вірш був опубл. у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 61. Помилкове в надр. тексті в останньому рядку 'баранчиками' виправлено на 'баранчи-кам'.

"*Ні, сонце, більше не приходь...*" — з авт. машинопису (стор. 57).

"*Обновляється древо мислі моєї...*" — з авт. машинопису (стор. 59).

"*Одступається небо...*" — з авт. машинопису (стор. 60).

"*Оточили небо...*" — в авт. машинописі цього віршу (стор. 61) останній рядок 'Сумно загув' виправлено рукою на 'Тужно загув'. Поруч дати 1929 дописано: 22/VII.

Пам'яті З. С-ської I ("*Увечері прийду до хати...*") — в авт. машинописі (стор. 86) над текстом віршу надписано рукою автора: Пам'яті З. С-ської / 1, тобто померлої дружини В. Свідзінського — З. Сулковської. Розшифровуючи криптонім, могло б бути й: З. Свідзінської. Внизу перед датою 1930 дописано рукою 19/VIII.

Пам'яті З. С-ської II ("*Роздумно, важко ступали коні...*") — над текстом віршу в авт. машинописі (стор. 69) рукою автора надписано: Пам'яті З. С-ської і нижче цифру 2, що її перекреслено й дописано 1. Беручи до уваги виразне авторське позначення віршу "Увечері прийду до хати..." цифрою 1, цей вірш друкується як другий в даному циклі. В 7 рядку віршу над перекресленим словом 'сіяли' надписано рукою 'сяяли'.

Пам'яті З. С-ської III ("*Коли ти була зо мною, ладо моє...*") — надрукований уже у зб. *Поезії (Л. 1940)*, стор. 20-21, без назви і присвяти, — вірш поданий тут, як третій, згідно з авторовим позначенням усіх інших віршів із цього циклу.

Пам'яті З. С-ської IV ("*Нема тобі на землі...*") — належний за своїм змістом до цього циклу вірш з авт. машинопису (стор. 53-54) поданий тут як четвертий.

Пам'яті З. С-ської V ("*І довго шукав я живущої води...*") — над текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 22-23) надписана рукою цифра 5.

Пам'яті З. С-ської VI ("*Тінь на пісок набережний упала...*") — над текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 79) надписана рукою цифра 6. Вірш був опубл. також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 60, без присвяти і з деякими змінами в тексті: в 2 р. четвертої строфи 'Не одстрахнули б' замість 'Не відстрахнули б' і в 1 рядку п'ятої строфи 'Гори падуть, переймаються ріки' замість 'Падають гори, зникають ріки'. Під надр. текстом подана точна дата й місце написання: 1936, 11/IV / Харків.

Пам'яті З. С-ської VII ("*Уже туркавки в лісі смутніше гудуть...*") — над текстом віршу в авт. машинописі (стор. 89) надписана рукою цифра 7.

Поїзд ("*Як налив, гукне покрай лісу...*") з авт. машинопису (стор. 100).

"*Прийшло до моря...*" — з авт. машинопису (стор. 65-66).

"*Прийшов до саду, де був хлопчиком...*" — у машинописному тексті цього віршу (стор. 67), у 9 рядку перекреслено слово 'повідано' і над ним надписано рукою 'відказую'. У 20 рядку 'в пасмужках' замінено на 'у смужках'. В останньому рядку віршу над перекресленим словом 'шержень' надписано 'іней'. Внизу перед датою 1931 дописано 13/I.

"Розхляю колосся, іду..." — в авт. машинописі цього віршу (стор. 70) внизу перед 1929 дописано рукою: 17/II.

Русалка. З Годфріда Келлера — з авт. машинопису (стор. 58).

"Сад не сад — одне деревце..." — під текстом авт. машинопису цього віршу (стор. 71), перед датою 1929 дописано рукою: 27/IV.

"Синій, з смужками золотими..." — в авт. машинописі цього віршу (стор. 72-73) в 1 рядку четвертої строфи перекреслено слово 'укрите' і надписано рукою 'майбутнє'. Під ост. строфою внизу перед датою 1929 дописано: V-VI.

"Смутно і нудно. Усе, як ця гілка..." — з авт. машинопису (стор. 74).

Сонцева помста ("Колись у давній давнині, — є в людях поговор...") — під заголовком поеми на 1 стор. машинопису (О. Веретенченка, приготованого для радіопересилання) додано рукою 'Східня легенда'. Написане машинкою прізвище автора В. Свідзінський виправлено рукою на В. Свідзінський. Машинопис цієї поеми, на 4 листках паперу, збережений окремо і не включений пагінацією до всієї збірки недрукованих поезій В. Свідзінського.

"Страшно, кажу я..." — з авт. машинопису (стор. 75).

"Такі ночі, так сяють дні..." — з авт. машинопису (стор. 76). В останньому рядку другої строфи слово 'темних' змінено на 'таємних'.

"Так щоночі: проквіляє дико..." — з авт. машинопису (стор. 77).

"Ти велетнем по високості..." — на авт. машинописі цього віршу (стор. 81) написані рукою пояснення деяких слів: ростока — місце поділу дороги на дві дороги, прицвітень — околицетник (сонце). Внизу перед датою 1930 дописано 30/I.

"Ти наче протавка тепер..." — з авт. машинопису (стор. 82).

"Ти уст моїх слово вірне..." — текст цього віршу з авт. машинопису (стор. 83) опублікований також без змін у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 59.

"Ти хотіла подивитися на зорю..." — в авт. машинописі цього віршу (стор. 84) у третьому рядку закреслене слово 'злотилися' і над ним рукою надписано 'юрмилися'.

"Тільки в вечірньому мороці..." — в авт. машинописі цього віршу (стор. 78) біля дати 1931 дописано рукою цифру IV.

"Ті хмаринки, що заснуть там..." — з авт. машинопису (стор. 80).

"Туман, туман і холод..." — з авт. машинопису (стор. 85). Слово 'голубінка' у першій строфі виправлено на 'голубінка', як у третій строфі.

"Уже вистигає каміння..." — вгорі над текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 87) надписано дрібно (рукою О. Веретенченка) 'Макс Волошин'. У 2 рядку п'ятої строфи закреслено слово 'сумно' і над ним надписано рукою 'в задумі'. Згадка 'Спить поет у камінному гробі' у другій строфі стосується російського поета — символіста українського роду Максиміліяна Волошина (справжнє прізвище: Кириєнко-Волошин, народжений у Києві 1878, помер і похований у Коктебелі 1932 року).

"Уже десь виїшла на возлісся..." — під текстом цього віршу в авт. машинописі (стор. 88) перед датою 1929 дописано рукою: 24/IV.

"Уже понурі оболоки..." — автограф (чорнилом) збережений окремо від машинопису усєї збірки (між листками 102 і 103) і не пагінований. Вірш опублікований також у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, стор. 58, із зміною в 3 — 4 рядках другої строфи: замість 'Внизу безокий, волохатий // заколотився над водою' — надруковано 'Внизу тумани волохаті // Заколотились над водою.'

"У завулку вузькому..." — вірш опублікований у *Квартальнику Поезії* (Київ), 1968, ч. 2, стор. 71 разом із добіркою віршів, що були друковані у зб. *Поезії* (Л. 1940).

"Урожай був шумкий, високий..." — вірш опублікований у ж. *Прапор* (Харків), 1968, ч. 1, стор. 57.

"У саду мого дитинства..." — з авт. машинопису (стор. 90).

"У степу, по дощі..." — з авт. машинопису (стор. 91).

"Холодна тиша. Місяцю надламаний..." — з авт. машинопису (стор. 92).

"Ще осінь, племениста квітка..." — під текстом віршу в авт. машинописі (стор. 95) перед датою 1928 додано рукою: 30/X.

"Що дивного, що вулиця пуста..." — з авт. машинопису (стор. 96).

"Як гомонять сади нагірні..." — в авт. машинописі (стор. 98) останнє слово віршу 'рукою' було первісно закреслене і поруч дописано 'весною'. Згодом закреслено 'весною' і реставровано підкресленням слово 'рукою'. Вірш був опубл. у ж. *Прапор*, 1968, ч. 1, без будь-яких змін у тексті і з точнішою датою: 10/X 1936.

"Як інколи сумую самотою..." — вірш опублікований у ж. *Прапор* (Харків), 1968, ч. 1, стор. 62.

"Як ми вийшли..." — з машинописної копії (стор. 99).

"Як на півдні темніло грозою..." — вірш опубл. у ж. *Прапор* (Харків), 1968, ч. 1, стор. 61.

"Як тіні ночі..." — під текстом віршу в авт. машинописі (стор. 103) перед датою додано рукою 9/VII.

"Як хочеться покинути себе..." — в останньому рядку віршу в авт. машинописі (стор. 104) закреслено слово 'проворних' і над ним надписано рукою 'пошерхлих'.

"Я сидів край дороги..." — з авт. машинопису (стор. 101).

"Я став коло пагорка..." — з авт. машинопису (стор. 102).

До авт. машинопису включена (стор. 20) віршована репліка колишньому символістові Якову Савченкові у відповідь на його екстравагантний виклик проти Європи. Своїм змістом ця репліка випадає цілком з поетичного тону усієї збірки *Медобір* і тому ж друкується у примітках. Текст цієї строфи такий:

Божевільно дивлюся на гибіль Європи
Під рев моїх строф. Я. Савченко.

Зевс, покохавши Європу, безглуздим биком учинився,
Владар богів і людей мукав, як та німіна.
Ти, бідолаха, не любиш Європи, з якої ж причини,
Як поранений осел, в віршах поганих ревеш. 1929.

Під датою — пояснення: німіна — тварина.

Дати під віршами всюди подані так, як вони поставлені автором чи в перших публікаціях даного твору. Так же само дотримана всюди інтерпункція авторова, абож перших публікацій його віршів.

Показчик віршів

(За абеткою назв і перших рядків)

Баляди I-IV	9
Береза пройшла крізь зорю...	73
Березень (Знайшов собі протряхле місце...)	49
Бистрий день упав...	39
Весь день у мене легкий морок...	98
Вже ані словом, ні співом...	129
Взими, на світанні...	84
Встану рано, зійду... (Баляди I)	9
Вийду, гляну на гай...	85
В самоті лежу я...	42
В текучім блиску стигне жито..	43
Густіє морок...	118
Де не глянь, борозенки твої...	53
— Десь ти з чарами став до бою... (Зрада VII)	21
Де улицю укрили.. (Зрада III)	17
Дні мигтіли, як при сонці дощ...	125
До школи (Пласкотіле, темне крізь туман...)	62
Дубовий листок одірвався од рідної віти...	
(З Лермонтова)	139
Душа поета (Шукає чуда в звуках, у світлі...)	99
Зав'язують, затажують...	112

Заклинання (Притулила брови до вікна...)	41
Запах меду і дим гіркий...	74
Зевс, покохавши Європу...	196
З Лермонтова (Дубовий листок одірвався од рідної віти...)	139
Знайшов собі протряхле місце... (Березень)	49
Зозуля (Із-за зорі, вогонь-гори...)	65
Зрада I-IX	14
Іде хлопчик по місті. Точільник...	75
І довго шукав я живущої води... (Пам'яті З. С-ської V)	30
Із-за жовтого клену...	57
Із-за зорі, вогонь-гори... (Зозуля)	65
Із мурованого покою...	96
Їду-поїду на бистрім коні... (Зрада I)	14
Коли дні сіріли мертво..	101
Коли над вільхами засвітиться... (Баляди II)	10
Колись у давній давнині... (Сонцева помста)	133
Коли ти була зо мною, ладо моє... (Пам'яті З. С-ської III)	26
Колько дзвонить зима...	70
Кошаво гримлять трамваї...	76
Лагідно шумлять айланти...	113
Ледве позначені сонця сліди...	64
Лице люстра мертвіє в тіні...	86
Луска морозу срібнить вікно...	69
Маятник натомився...	77
Ми збирали яр-цвіт берегами...	87
Ми уже зближалися додому...	102
Моя радість самотня й загублена...	88
На берегах ночі дико, пусто...	103
На виході із саду...	71
Над медовим ручаєм...	78
Над рікою Дінцем...	122
Над Чорним морем, на Пазур-горі...	104
На західних полях у намерку... (Зрада II)	16
Назбираю цвіту по залісках...	44
На землі бузок цвіте...	105

На осіннім озері...	59
Натрусилось по дворах соломи...	126
Не буяли віхоли по лугах...	115
Невже ми вийшли з пільми книжок...	106
Незмінно жду прибою в час вечірній...	117
Нема тебе на землі... (Пам'яті З. С-ської IV)	28
Не мріє іволга співати..	89
Нерозвійно нагусла над мокрим вікном...	79
Ніде дневі розширяться...	121
Ніде удар крила.. (Русалка. З Готфріда Келлера)	140
Ні, сонце, більше не приходь...	80
Обновляється древо мислі моєї...	108
Одступається небо...	72
Оточили небо...	58
Падає місто в імлисте море... (Баляди IV)	13
Пам'яті З. С-ської I-VII	24
Під вікном моім жовтий буркун... (Зрада IX)	23
Пласкотіле, темне крізь туман... (До школи)	62
Поїзд (Як налине, гукне покрай лісу...)	45
Прийшло до моря...	90
Прийшов до саду, де був хлопчиком...	67
Притулила брови до вікна... (Заклинання)	41
Роздумно, важко ступали коні... (Пам'яті З. С-ської II)	25
Розхляю колосся, іду...	48
Русалка. З Готфріда Келлера (Ніде удар крила..)	140
Сад не сад — одне деревце...	52
Синій, з смужками золотими...	54
Смутно і нудно. Усе, як ця гілка...	46
Сонцева помста (Колись у давній давнині...)	133
Страшно, кажу я...	60
Такі ночі, так сяють дні...	109
Так щоночі: проквіляє дико...	61
Темними ріками... (Баляди II)	11
Ти велетнем по високості...	63
Ти ляж та й засни собі, тату... (Зрада V)	19
Ти наче протавка тепер...	92

Ти уст моїх слово вірне...	111
Ти хотіла подивитися на зорю...	127
Тільки в вечірньому мороці...	68
Тінь на пісок небережний упала... (Пам'яті З. С-ської VI)	32
Ті хмаринки, що никнуть там...	93
Туман, туман і холод...	81
Увечері прийду до хати... (Пам'яті З. С-ської I)	24
Уже вечір, вечірній вітер... (Зрада VIII)	22
Уже вистигає каміння...	116
Уже десь вийшла на возлісся...	51
Уже понурі оболоки...	50
Уже туркавки в лісі смутніше гудуть... (Пам'яті З. С-ської VII)	33
У завулку вузькому...	124
Урожай був шумкий, високий...	38
У саду мого дитинства...	47
У степу по дощі...	37
Холодна тиша. Місяцю надламаний...	82
Чи ти чуєш, нечуй-вітре... (Зрада VI)	20
Шукає чуда в звуках, у світлі... (Душа поета)	99
Ще осінь, пломениста квітна...	40
Що дивного, що вулиця пуста...	128
Я іду здовж ручаю... (Зрада IV)	18
Як гомонять сади нагірні...	119
Як інколи сумую самотою...	123
Як ми вийшли...	94
Як налине, гукне покрай лісу... (Поїзд)	45
Як на півдні темніло грозою...	120
Як тіні ночі...	56
Як хочеться покинути себе...	95
Я сидів край дороги...	83
Я став коло пагорка...	66

З м і с т

ТРИ ЦИКЛИ 1926-1936

Б а л я д и	
I Встану рано, зійду...	9
II Коли над вільхами засвітиться...	10
III Темними ріками...	11
IV Падає місто в імлісте море...	13
З р а д а	
I Іду-поїду на бистрім коні...	14
II На західних полях, у намерку...	16
III Де улицю укрили...	17
IV Я іду здовж ручаю...	18
V Ти ляж та й засни собі, тату...	19
VI Чи ти чуєш, нечуй-вітре...	20
VII — Десь ти з чарами став до бою...	21
VIII Уже вечір, вечірній вітер...	22
IX Під вікном моїм жовтий буркун...	23
П а м ' я т і З. С - с ь к о ї	
I Увечері прийду до хати...	24
II Роздумно, важко ступали коні...	25
III Коли ти була зо мною, ладо моє...	26
IV Нема тебе на землі...	28
V І довго шукав я живущої води...	30
VI Тінь на пісок набережний упала...	32
VII Уже туркавки в лісі смутніше гудуть...	33

ПОЕЗІЇ 1926-1940

У степу, по дощі...	37
Урожай був шумкий, високий...	38
Бистрий день упав за гай далекий...	39
Ще осінь, пломениста квітка...	40
Заклинання (Притулила брови до вікна...)	41
В самоті лежу я...	42
В текучім блиску стигне жито...	43
Назбираю цвіту по залісках...	44
Поїзд (Як налине, гукне покрай лісу...)	45
— Сумно і нудно. Усе, як ця гілка...	46
У саду мого дитинства...	47
Розхиляю колосся, іду...	48
Березень (Знайшов собі протряпле місце...)	49
Уже понурі оболоти...	50
Уже десь вийшла на возлісся...	51
Сад не сад — одне деревце...	52
Де не глянь, борозенки твої...	53
Синій з смужками золотими...	54
Як тіні ночі...	56
Із-за жовтого клену...	57
Оточили небо...	58
На осіннім озері...	59
Страшно, кажу я, на думку...	60
Так щоночі: проквіляє дико...	61
До школи (Пласкотіле, темне крізь туман...)	62
Ти велетнем по високості...	63
Ледве позначені сонця сліди...	64
Зозуля (- Із-за зорі, вогонь-гори...)	65
Я став коло пагорка...	66
Прийшов до саду, де був хлопчиком...	67
Тільки в вечірньому мороці...	68
Луска морозу срібнить вікно...	69
Колько дзвонить зима...	70
На виході із саду...	71
Одступається небо...	72
Береза пройшла крізь зорю...	73
Запах меду і дим гіркий...	74
Іде хлопчик по місті...	75
Кошаво гримлять трамваї...	76

Маятник натовмився...	77
Над медовим ручаєм...	78
Нерозвійно нагусла над мокрим вікном...	79
Ні, сонце, більше не приходь...	80
Туман, туман і холод...	81
Холодна тиша. Місяцю надламаний...	82
Я сидів край дороги...	83
Взими, на світанні...	84
Вийду, гляну на гай...	85
Лице люстра мертвіє в тиші...	86
Ми збирали яр-цвіт берегами...	87
Моя радість самотня й загублена...	88
Не мріє іволга співати...	89
Прийшло до моря...	90
Ти наче протавка тепер...	92
Ті хмаринки, що заснуть там...	93
Як ми вийшли...	94
Як хочеться покинути себе...	95
Із мурованого покою...	96
Весь день у мене легкий морок...	98
Душа поета (Шукає чуда в звуках, у світлі...)	99
Загудів трамвай — і зник поволі...	100
Коли дні сіріли мертво...	101
Ми уже зближались додому...	102
На берегах ночі дико, пусто...	103
Над Чорним морем, на Пазур-горі...	104
На землі бузок цвіте...	105
Невже ми вийшли з п'їтьми книжок...	106
Обновляється древо мислі моєї...	108
Такі ночі, так сяють дні...	109
Ти уст моїх слово вірне...	111
Зав'язують, затягають...	112
Лагідно шумлять айланти...	113
Не буюли віхоли на лугах...	115
Уже вистигає каміння...	116
Незмінно жду прибою в час вечірній...	117
Густіє морок. Крізь вікно одчинене...	118
Як гомонять сади нагірні...	119
Як на півдні темніло грозою...	120
Ніде дневі розширяться...	121

Над рікою Дінцем...	122
Як інколи сумую самотою...	123
У завулку вузькому...	124
Дні мигтіли, як при сонці дощ...	125
Натрусилось по дворах соломи...	126
Ти хотіла подивитися на зорю...	127
Що дивного, що вулиця пуста...	128
Вже ані словом, ні співом...	129
ПОЕМА: СОНЦЕВА ПОМСТА	
Сонцева помста. Східня легенда	133
ПЕРЕКЛАДИ	
З Лермонтова (Дубовий листок одірвася...)	139
Русалка — З Готфріда Келлера (Ніде удар крила...)	140
СТАТТІ І ПРИМІТКИ	
Олекса Веретенченко: Поет і його доля	143
Емануїл Райс: Володимир Свідзінський	151
Іван Дзюба: "... Засвітився сам від себе"	165
Богдан Кравців: <i>Медобір</i> В. Свідзінського	179
Примітки	187